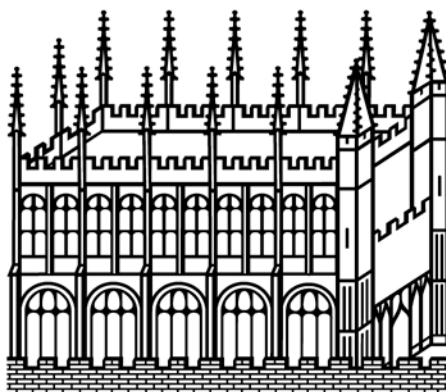




Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

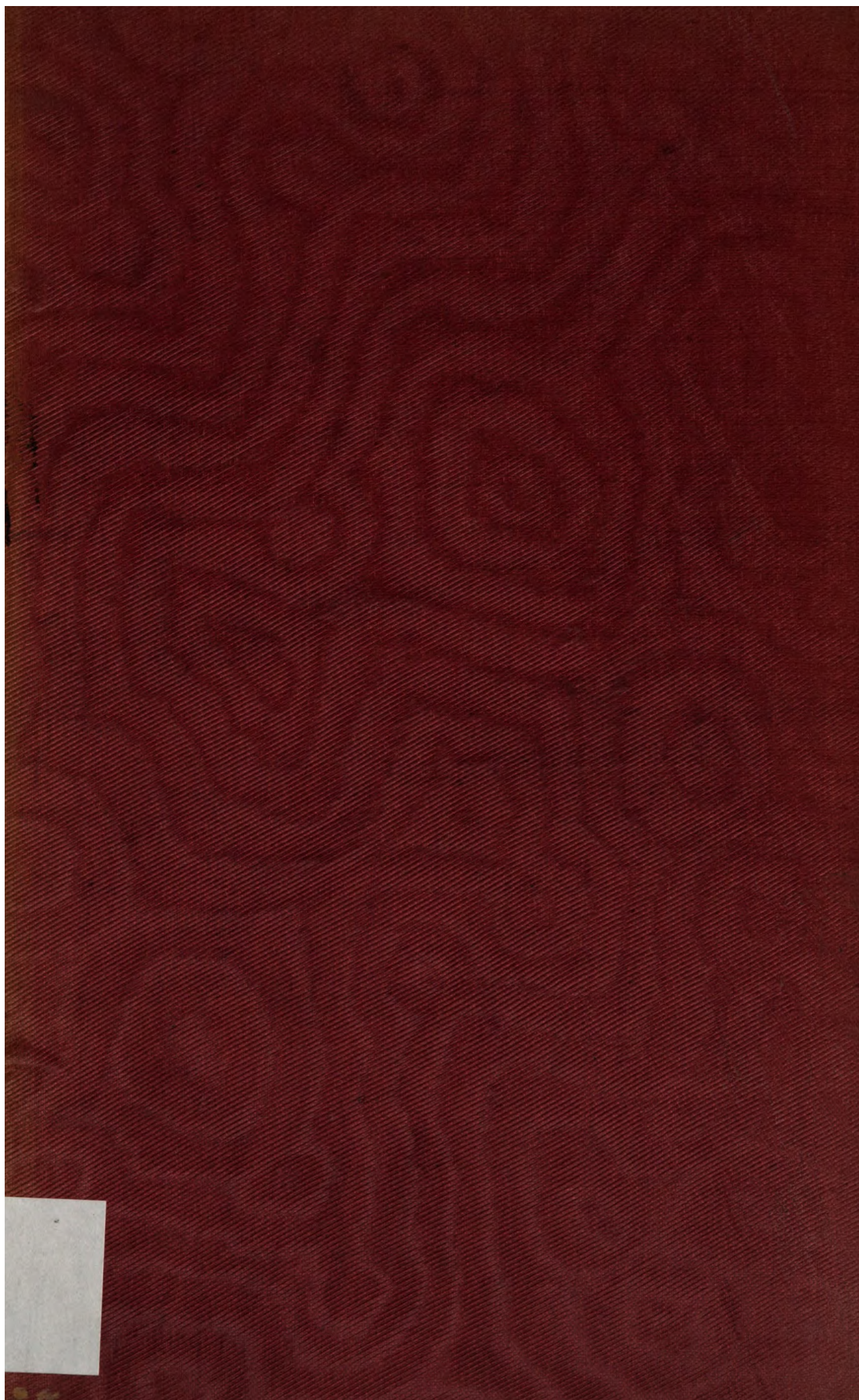
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries
and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>



This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-
ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.



Hindi Hark 1

13.D.81.

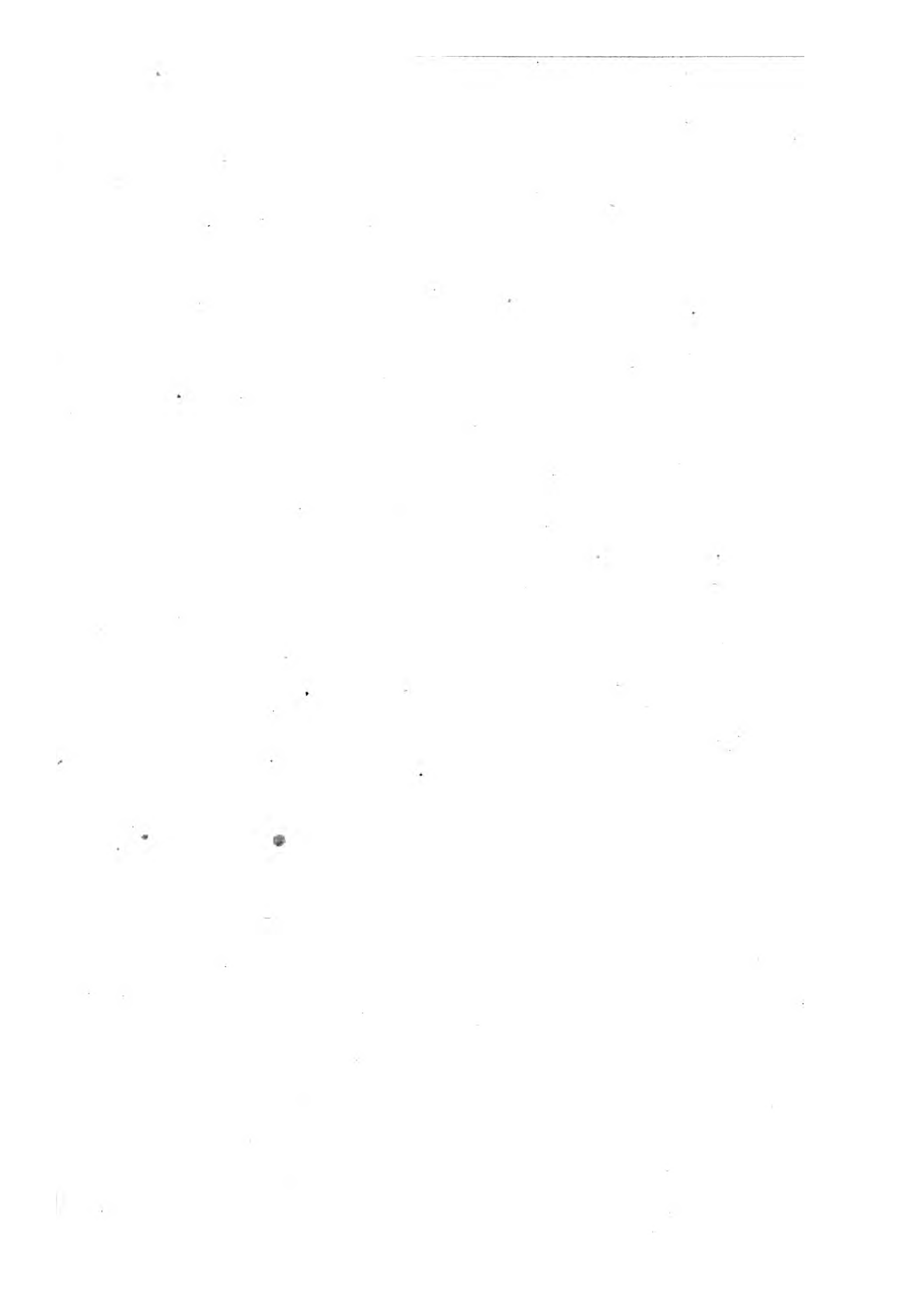
Indian Institute, Oxford.

The Lucknow Sparks Library.

Presented

by

Munshi Abdul Kishore.



Tulasī-tattova - Bhāskara. (Sanskrit)

also . Tilakataṭṭvabhāskara and Vaiṣṇavatattvabhāskara

Harikaraprasāda

तुलसीतत्व भास्कर

تلمسی تبت جاسکر

जिसमें

प्रथम भाग तुलसीतत्व भास्करमें तुलसीमाहात्म्य पूजन
ध्यानादि और द्वितीय भाग तिलक तत्व भास्करमें तिलक
वर्त्तन और तृतीय भाग वैष्णव तत्व भास्करमें वैष्णव
माहात्म्य वर्त्तित है उसीको सीता राम कृपा पात्र सीता
रामीय परम हंस परिब्रान का चार्य्य हरिहर प्रसादने

निर्माणा किया

स्थानलखनऊ

मुन्शीनवलकिशोर के छापेखानेमें छपा॥

सितम्बर सन् १८८० ई०



वज्रांगवज्रदंष्ट्रं खल चवदहनं कोटि सूर्य प्रकाशं
रुद्रं ब्रह्मादिमेव्यंदशमुखं भयदं कांचनाभं कपीशम्
पिंगाक्षं पीत वस्त्रं पवन समजवं रामदूतं प्रसन्नम् लंका
वंक प्रदंतं कपि कुलतिलकं वातजातं नमामि ॥ सीतापते
शरनत्वाशार्ङ्गं चापि शरासनम् कुर्वे वैश्रव तुस्यर्थं तु
लसीतत्वभास्करम् ॥

श्रीमत्परमहंसपति काचार्य तारक ब्रह्मानन्द सरस्वतीपंडि-
तस्वामि शिष्य विशुद्धानन्दसरस्वती स्वामिनां संमतोऽयमर्थः १
श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्य तारक ब्रह्मानन्द सरस्वतीपं-
डितस्वामि शिष्य विश्वरूप स्वामिनां सम्मतोऽयमर्थः २ तर्कपं-
चाननो पनाम कानां श्रीजयना रायणाशर्मणां सम्मत मिदं ३
अत्रार्थे श्रीविश्वेश्वरदत्तशर्मणाः सम्मतिः ४ ॥ अर्थोऽयं स-
म्मतो विद्वच्चंद्रशेखरशर्मणाः ५ ॥ मन्यतेऽयमर्थं देवदत्तश-
र्मासुधीः ६ ॥ वैष्णवैर्नित्यं तुलसीमालाधार्यैवेत्यत्र सम्मतिः
सखाराम भट्टानाम ७ ॥ सदातुलसीकाष्ठमालधारिणो द्विवेदो

(५)

नामक पण्डित रक्षपाल शर्माणाः सम्मतिः ८॥ सम्मतिरत्र श्री
मद्विवेकाणि वासिष्ठसहाय शर्माणाः ९॥ कृतसम्मतिके
ऽत्र द्विवेद वस्तीराम शर्मा १०॥ वैष्णवागमोक्तदीक्षा वद्विर्भे
जनादिसर्व कालेपितुलसीमाला धार्ये वनस्याज्येत्यत्र सम्मतीक्षा
रामशास्त्रिशर्माणाः ११ वैष्णवागमोक्तदीक्षा वद्विर्भेजनादिसर्व का
लेपितुलसीमाला धार्ये वनस्याज्येत्यत्र सम्मतिर्बाल शास्त्रि-
णाः १२ एवं वापूदेवशास्त्रिणाः पिसम्मतिः १३ एवं पंडित यागेश्व-
र शर्माणाः १४ पिसम्मतिः १५ ॥ गोविन्ददेव शास्त्रिणाश्च ॥ १५ ॥ वैष्ण-
वैर्नित्यं तुलसीमाला धार्येत्यत्र सम्मतिरनंत रामभट्टानाम् ॥ १६ ॥
सममान्य यमर्षस्सु कुलोपपद श्रीधर शर्मा पण्डितैः १७ ॥ द्वा-
मर्ष संमनुते श्रीपण्डित माध्वमतानु यायि माधवाचार्यः १८ ॥
अत्रार्थे सम्मतिर्वामना चार्याणाम् १९ ॥

अथ तुलसी माला धारणविधिः हरिभक्तिविलासे श्रीम-
द्गोपाल भट्टोदाहृत गरुड पुराणवचनानि ॥ संनिवेद्यैव
हरये तुलसी काष्ठसंभवाम् ॥ मालां पश्चात्स्वयंधत्ते सर्वे
भागवतोत्तमः ॥ हरये नार्पयेद्यस्तु तुलसीकाष्ठ संभवाम्
मालां धत्ते स्वयंभूदः स याति नरकं ध्रुवम् ॥

कृतसम्मतिरत्राविकादत्त शर्मा २० ॥ सम्मतिरत्रार्थे श्रीराधा मो-
हनदेव शर्माणां २१ ॥ सम्मतिरत्रार्थे कालीप्रसाद शर्माणां
२२ ॥ सम्मतिरत्रार्थे हरिकृष्ण शर्माणाः २३ ॥ समंस्तामुमर्ष
द्विवेदोपाहूभैरवदत्त शर्मा २४ ॥ सममान्य यमर्षो द्विवेदोपाहू
हरदत्त शर्मा पण्डितेन २५ ॥ सम्मतिरत्रार्थे देवचरोपाहू नाराय-
ण शर्माणाः २६ ॥ सदा तुलसी काष्ठमाला धारणो गोपाल श-

मर्मराः २०॥ सम्मतिरत्रार्थे वारस्करोपाहू कुष्मशर्म शास्त्रिणाः
॥ २८॥ अत्रार्थे विराट्क्षेत्रवासिण्याचितो पाहू दीक्षित-
यज्ञेश्वरशर्मराः २९ सम्मतिरत्रगणो शाश्वीतिनः ३०॥ सम्मतिर-
त्रगमचंद्र शास्त्रिणाः ३१ सम्मतिरत्र घनश्याम शर्मराः ३२ सम्म-
तिरत्रार्थे परिडितवेचनराम शर्मराः ३३ सम्मतिरत्र श्रीतलप्रसा-
द शर्मराः ३४ अत्रार्थे सम्मतिः श्रीविष्णु नाथ शर्मराः ३५ सम्म-
तिरत्रार्थे श्रीकैलासनाथ शर्मराः ३६ अत्रार्थे कृतसम्मतिः श्री-
प्यारे शर्मा मिथिला धीशसम्मानिनः ३७ सम्मतिरत्रार्थे देवकुष्म-
शर्मराः ३८ सम्मतिरत्रह रिशराणाशर्मराः ३९ सम्मतिरत्रार्थे श्रीश्री-
पतिशर्मरावेतीयेश परिडितस्य ४० सम्मतोऽयमर्थो द्विवेदिश्री-
रमापति शर्मराः ४१ सम्मतिरत्रार्थे विद्याधर व्यासस्य ४२ सम्म-
तिरत्रार्थे व्यासोपनाम कस्यपरमेश्वर दत्त शर्मराः ४३ सम्मतिर-
त्रार्थे वल्लदेवशर्मराः ४४ कृतसम्मति कोऽत्रपंडितोपाहू जानकी-
प्रसाद शर्मा ॥ ४५ ॥

क्षालितांपंच गव्येन मूलमंत्रेणा मंत्रिताम् ॥ गायत्र्या चाष्ट-
कृत्वोवै मंत्रिता धूपयेद्यताम् विधिवत्परया भक्त्या सद्यो
जातेन पूजयेत् ॥ तुलसीकाष्ठ संभूते मालेकुष्म जनप्रिये ॥
विभर्मित्वा महंकंठे कुरुमंराम वल्लभम् ॥ यथात्वं वल्लभवि-
ष्मोर्नित्यं विसृजनप्रिया ॥ तथासांकुरुदेवेशानित्यं विसृ-
जनप्रियम् ॥ तानेलाधातु रुदित्यो लासिमंहीर वल्लभे ॥
भक्तेभ्यश्च समस्तेभ्य स्तेनमाला निगद्यते ॥ एवं संप्रार्थ्य
विधिवन्मालां रामगलेर्पिताम् ॥ धारयेद्दृष्ट्वां योवै सगच्छेद्

द्वैष्टमवंपत्तम ॥ अथमाला धारणा माहात्म्यं तत्रैवस्कान्दे ॥
 धात्रीफल कृतामाला तुलसीकाष्ठ सम्भवा ॥ दृश्यते यस्य दे-
 हे तु स वै भागव तोत्तमः ॥ तुलसीदलजामाला कंठस्था वहते
 तु यः ॥ विष्णुस्तीर्णा विशेषेणामन मस्यादिवौकसाम् ॥ तुलसी
 दलजामाला धात्रीफलकृतापि च ॥ ददाति पापिनां मुक्तिं
 किंपुनर्विष्णुं से विनाम् ॥ तत्रैव गारुडे ॥ तुलसी काष्ठ संभूतां
 यो मालां वहते नरः प्रार्थयित्वा न तस्या स्तिनाशी च तस्य वि-
 ग्रहे ॥ तुलसीकाष्ठ माला भिर्भूयितो भ्रमते यदि दुस्वप्नं दुर्नि-
 मितं च न भयं शस्त्रजं क्वचित् श्रुतिप्रकाश कोदा हतैर्यज्ञो-
 पवीतवद्धार्यासदा तुलसिमालिके त्यादिवचनैश्च तुलसी
 मालायाः सर्वदाधारणा मेव युक्त मितिसिद्धान्तः ॥ यत्तु तुल-
 सीनलिनाक्षकारेण ॥ तुलसीचयथा लक्ष्मीर्लक्ष्मीश्च तुल-
 सीतथा ॥ न भेदो स्तितयोः कश्चि तस्मात्तत्त्वैव धारयेत् ॥
 स्नानकाले यदा कंठे तुलसीदामभूयितः ॥ तद्धारिपादौ पत-
 तिस पापियुन राधमदति वृद्धप्रांडित्य वचनम् ॥ भोजने
 शयने चैव मलमूत्र विसर्जने तुलसीकाष्ठ माला या धारणा
 त्यतितो भवेत् ॥ अरण्ये लघुवाधायां मैथुने क्षौरकसीरा ॥
 तुलसीकर्णाकंठस्थ वस्त्रहत्यापदे पदे ॥ तुलसी धारयन् कं-
 ठे मलमूत्र विसर्जने ॥ नरके पच्यते मूढो यमदरादे न पीडितः
 ॥ तुलसीमालि का नित्यं धारणीया प्रयत्नतः ॥ धारयेच्च विशेषे-
 षेण जप होमार्चनादिषु ॥ तुलसीं देवपूजायां जप काले

तथैव च ॥ पूजने स्मरणे चैव अन्य कालेन धारयेत् इत्यादि
 वामन पुराण वचनानि ॥ पूजाकाले हरि ध्याने मध्याह्ना
 वंदने तथा ॥ तुलसी धारयेत्ते कंठे महाभाग वसोत्तमैरिति बृह
 द्भारद्वाज संहिता वचनं च ॥ तुलसी काष्ठ मालां यस्तु शौ
 चे च वहेन्नरः श्वैश्च सविज्ञे यो महापातक बान्धवेदिति
 बृह्म शाण्डिल्य वचनं च ॥ भोजने प्रायणे चैव सलमूत्र विम
 र्जने ॥ तुलसी मालिकां धत्ते पतत्येव नृणां प्रायः ॥ अरण्ये
 लघुवाधायां तैलाभ्यंगे च मैथुने ॥ तुलसी कार्त्तिके च वस्त्र
 हत्यापदे पदे ॥ इति बृहद्भांड पुराण वचनं चोपन्यस्य सर्वदा
 तुलसी माला धारणस्य निषेध उक्तस्तत्र प्रामाणिक नि
 बंधेषु तेषामदर्शनेन ॥ तद्विरुद्ध वचनानां दर्शनेन च ते
 सां कल्पितत्वात् ॥ तथा च हरि भक्ति विलासे श्रीमदोपा
 ल भट्ट माध्वादाहृतम् ॥ एकादशी तत्वे रघुनंदन भट्टा
 चार्य स्मार्त्तोदाहृतम् जयसिंह कल्पद्रुमे जयसिंहोदा
 हृतं गरुड पुराण वचनम् ॥ स्कंद वचनं च ॥ तुलसी विना
 या कियेते न पूजा स्नानं तद्य तुलसी विना कृतं मुक्तं न त
 द्य तुलसी विवर्जितं पीतं न तद्य तुलसी विवर्जितम् ॥ स्ना
 ने दाने तथा ध्याने प्राशने केशवार्चने तुलसी दहते पापं
 कीर्तने रोपणे कलौ ॥ तथा च श्रुति प्रकाशि कोदाहृत स्कं
 द वचनम् तुलसी काष्ठ मालां यो धृत्वा स्नानं समाचरेत् ॥
 पुष्करे च प्रयागे च स्नातं तेन मुनीश्वर ॥ तत्रैव पादवचन

मपि स्नान काले तु यस्यांगे दृश्यते तुलसी शुभा ॥ गंगादि स-
र्वतीर्थेषु स्नानं तेन संशयः ॥ अतएव गौरी तंत्रेऽपि ॥ स्ना-
नकाले च यस्यांगे दृश्यते तुलसी शुभा गंगादि सर्वती-
र्थेषु स्नानं तस्य न संशय इत्यादित दुदाहृते ॥ स्नानका-
ले यदा कंठे इति श्लोके उक्ता युक्तिरपि विरुद्धा तथाहि ॥ य-
दितु तुलसीमाला स्पृष्टजलस्य पादपतनाद्वायः स्यात्त-
र्हि गंगादि स्नाने पिबेव प्रसंगः ॥ पादस्पर्शं विना स्नाना सं-
भवात् ॥ किंच सर्वदा विष्णुरूप तिलकधारणस्यापि निर्वी-
हो न दृश्यते ॥ स्नानकाले तत्त्वक्षालनजलस्यापि पादस्पर्श-
कर्तृत्वात् ॥ अन्यथा तुलसीदलमिच्छितजलेन स्नान-
विधेरप्यसंभवः स्यात् ॥ पादस्पर्शभयात् ॥ तद्विधिश्च दूषण-
हेतुमार्चनचन्द्रिकायाम् स्नानप्रकरणे ॥ शालग्रामशि-
लात्तोयं तुलसीगंधमिश्रितं ॥ कृत्वा शारवं भामयं स्त्रिः प्रक्षि-
पेत्ति जमूर्द्धनि ॥ तथा च हरिभक्तिविलासे ॥ श्रीमद्रूप-
लभदोदाहृतपादवचनं ॥ द्वारकावक्त्रसंयुक्तशालग्राम-
शिलाजलं ॥ शारवेकृत्वा तु निःक्षिप्तं स्नानार्थं ताम्रभाज-
ने ॥ तुलसीदलसंयुक्तं ब्रह्महत्याविनाशनं ॥ श्रुतिप्र-
काशिकोदाहृतस्कांदवचनं च ॥ तुलसीकाष्ठमालं यो
धृत्वा भुंक्ते द्विजोत्तमः ॥ सिक्वे सिक्वे सलभते वाजिमेध-
फलम्पुनः ॥ तत्रैव गौरी तंत्रेऽपि ॥ तुलसीधारिणं विप्रं यः
श्राद्धे भोजयेत्त्रिये ॥ तस्य तुष्यति पितरो मन्वंतरशताव-

धि॥ तुलसीमालिकां धृत्वा यो भुंक्ते गिरिनंदिनि ॥ सिक्वे
 सिक्वे सलभते वाजपेयश ताधिकम् ॥ दीक्षानंतर मी-
 शानियो भुंक्ते तुलसीविना ॥ तदन्नं भूकरमलं तज्जलं
 सुरया समम् ॥ नदेषाकालनिय मोनस्थान नियमस्त-
 या ॥ विद्यते पर्वत सुते तुलसी मणिधारणो ॥ तत्रैव पा-
 द्ये ॥ तुलसीमालिका धृत्वा यो भुंक्ते गिरिनंदिनि ॥ सि-
 वये सिक्वे सलभते वाजपेयफलं शुभम् ॥ बहुना किं मि-
 होक्तेन शृणु त्वं वरिणीनि ॥ विदुस्सर्गादि काले न
 त्याज्या तुलसीमालिका ॥ अंतकालेपि यस्यांगं तुलसी
 मालिका स्मृते ॥ तस्य देहेन्द्रवं पापं तत्क्षणां देवन-
 पृथति ॥ यत्कंदे तुलसीनास्ति ते नराभूदमानसाः अन्नं
 विद्याज्जलं मूत्रं पीयूषं रुधिरं भवेत् ॥ तत्तस्मैर्वयु काले-
 युधार्थं तुलसीमालिका ॥ क्षणार्द्धं तद्दिहीनोपि वि-
 स्मृद्वांही भवेन्नरः ॥ तत्रैव गारुडे ॥ शयश्चितं न सस्या-
 स्ति नाशैः च तस्य विग्रहे ॥ तुलसीकाष्ठं संभूतं शिरो वा-
 हु विभूषणम् ॥ तत्रैव स्कंदेपि ॥ यज्ञोपवीतवद्द्वार्या कंदे
 तुलसीमालिका ॥ नाशैः चंधारणो तस्याय तस्मा ब्रह्म-
 रूपिणीति अयं भावः ॥ यथा यज्ञोपवीत त्यागेन ब्रह्म-
 कर्म विमुक्तत्वं तथा तस्याः क्षणमात्र त्यागेन भगव-
 दिमुखत्वमिति ॥ अतएव गौरीतंत्रे ॥ यज्ञोपवीतवद्वा-
 र्यामदा तुलसीमालिका ॥ क्षणमात्रपरित्यागाद्विमु-

(५)

द्रोही भवेन्नरः ॥ पुनस्तत्रैव नारदपंचरात्रेव ॥ अप्यशौचे च
 यन्नाचरे काले काले च सर्वदा ॥ तुलसीमालिकां धत्ते
 सयाति परमं पदमिति ॥ हरिभक्ति विलासे श्रीमद्गोपा-
 लभट्टमाध्वोदाहृतं एकादशीतत्वे रघुनंदनभट्टाचार्य
 स्मार्तोदाहृतं ॥ जयसिंहकल्पद्रुमेजय सिंहोदाहृतं ॥ ग-
 रुडपुराणा पद्मपुराणा वचनं च धारयन्ति नयेमालां हेतु-
 काः पापबुद्धयः ॥ नरकान्न निवर्तन्ते दुग्धाः कोपाग्निना
 हरेः ॥ धात्रीफलकृतां मालां कंठस्थां यो बधेन्नहि ॥ वैष्ण-
 वानसविज्ञेयो विष्णुपूजारी तोयति ॥ जयसिंहकल्पद्रु-
 मीयभक्तिपुराणस्य वामनपुराण वचनं च ॥ पूजातु तु-
 लसीपत्रैर्मया कार्यासदैवहि ॥ तुलसीकाष्ठ संभूतामा-
 लाधार्यासदाहरेः ॥ श्रुतिप्रकाशिका सरोज सुन्दरोदा-
 हृतस्मृतिः ॥ तुलसीकाष्ठ संभूतां मालां यो बधेत्तेद्विजः
 ॥ शुचिर्वाप्य शुचिर्वापि ब्रह्मभूयान्नसंशयः ॥ श्रीमद्गो-
 पालभट्टोदाहृत विष्णुधर्मोत्तरवचनं च ॥ तुलसीकाष्ठ
 मालां च कंठस्थां च हतेतुयः अप्यशौचोप्य नाचारो-
 मां भवैति न संशयः ॥ कल्परत्नावल्यां रामचंद्रभट्टेन
 अनूपविलासे दीक्षित मरिगरामेणा विधान पारिजाते
 प्रथमस्तवके अनंत भट्टेन हरिभक्तिविलासे श्रीमद्गो-
 पालभट्टेन हरिभक्तिभास्करे भुवनेश्वरदेवेन ॥ धर्मसा-
 रे पुरुषोत्तमेन विष्णुधर्मोत्तरवचने स्कंदवचनं चोदा-

हतं तथाहि ॥ माला युग्मं च यो नित्यं धात्री तुलसि सं
 भवं ॥ बहते कंठे देषे च कल्पकोटि दिवं वसेत् ॥ न ज-
 ह्या तुलसी मालां धात्री मालां विशेषतः ॥ महापात-
 कसंहर्त्री धर्मका मार्थ दायिनी म ॥ ननु माला युग्मं च
 यो नित्यमिति वचनं ॥ न जह्या तुलसी माला मितिव-
 चनं च ॥ यज्ञोपवीत कट्या सदा तुलसि मालिकेति व-
 चनं च ॥ क्षणमात्र परित्यागादिषु देही भवेच्चरति
 वचनं च ॥ भोजनादि नियिद्ध काले भिन्नं क्षणमात्र परि-
 त्यागात् त्वया बोधकमिति चेन्न ॥ भोजनादिकाले
 तुलसी धारणा नियेधकवचनानाम प्रमाणिकत्वात् ॥
 भोजनादिकाले प्रमाणिक धारणा बोधक वचनानां
 निर्विषयत्वापत्तेश्च ॥ यत्तु ये निवध्नुंति तुलसीं कंठे ज्ञा-
 नविमोहिताः ॥ सर्वधर्म विनिर्मुक्तास्ते यांति यम साद-
 नम् ॥ कंठे बध्वा तु तुलसीं मिथ्या जल्पंति ये नराः ॥
 ते सदापि नो ज्ञेया विष्णुधर्म बहिर्मुखाः ॥ इति ब्रह्मा-
 न्डपुराण त्वेन प्रकल्पितं श्लोकः दृष्ट्वा मुदा हृत्य तुल-
 सी माला धारणा नियिद्धमित्युक्तं तदसत् प्रसिद्ध निव-
 धेष्वदर्शनात् ॥ तुलसी माला रहित पुरुषस्य मिथ्या
 संभाषणा विध्य अवगाच्च ॥ निवधेषु यज्ञोपवीत व-
 द्या सदा तुलसि मालिके त्यादि तद्विरुद्ध वचनद-
 र्शनाच्च ॥ ये कराळलज्ज तुलसी नलि नासमाले त्यादि

तदुदाहृत वचनैर्विरोधाच्च ॥ न हितुलसी मालायाः कं-
ठलग्ना त्वबंधन मंत्रासंभवति नापिकंठे वटदुग्धा
दिलेपनपूर्वक तुलसी गुटिका विन्यासोऽवलोकि तोलो
के ॥ यतु तुलसी नतिनाक्षकोरेण ॥ येतुवर्णवर्हि मृता
स्तेयांकी दृषि धर्मतः ॥ दूदानीं श्रोतु मिच्छामि वदत्वं
कृपयाप्रभो ॥ दूतिविहगेश्वर प्रश्रीपरी ॥ चक्रादि धार
शांतेयामपि तुल्यं स्वगेश्वरमंत्रे तु नाधिकारः स्याद्द्विदि
के तांत्रिकेपि वा ॥ मन्त्राममात्रं दातव्यं मंत्रावावैपरीत्य-
तः ॥ तेयांकंठे तु वधीया तुलसी काशु मालिकाम् ॥ मं-
त्रप्रतिष्ठितामाला तैर्न धार्या कदाचन ॥ अमंत्रपूता-
मालैव धार्या कंठे सदैव तैरिति विहगेश्वरसं हितावचन
मुपन्यस्य कंठलग्नमाला द्विजातीनां निधिद्धाद् द्विदि-
ष्टांतं तत्र ॥ प्रामाणिक निबंधेषु तद्वचनानाम दर्शनेन
तादृश निषेधस्य अप्रामाणिक त्वात् ॥ कंठलग्नमा-
लायाः शूद्रपरत्वस्वीकोरे शूद्रस्य द्विजातेराधिक्यापत्ते-
श्च तस्याहि ॥ मालाद्विविधा एकाकंठलग्ना अपराना-
भिपर्यताकंठलग्नायथा ॥ हरिभक्तिविलासे गोपाल
भट्टेन एकादशीतत्वे रघुनंदन भट्टाचार्येणा ॥ जय
सिंहकल्पद्रुमे जयसिंहदेवेन वोदाहृतं नारदीय वच-
नम् ॥ येकंठ लग्नतुलसी नलिनाक्षमाला ये बालला-
टफलके लसदूर्ध्व पुण्ड्राः ये बाहुमूल परिचिन्हितशो

खचक्रास्ते वैष्मवा भुवनमा शुपचित्रयन्ति ॥ नाभि
 पर्यन्तायथा पादोऽङ्गुलिनाभि पर्यन्तान्तुलसीं यो वहे
 न्नरः ॥ कुलकोटिं समुद्धृत्य विष्मलोके महीयते इति
 श्रयंभावः ॥ ये कंदलमनमालास्ते शीघ्रं भुवनं पचित्रयन्ति
 ॥ यच्च नाभि पर्यन्तमालाधार यत्तिसः स्वचंशमात्र मु-
 द्धारयतीति बहु शोचलोकि तेष्वे पुनिबंधेषु तुलसीभा-
 लिकानित्य धारणा नियेधो नोप लब्ध इति बोध्यम् नि-
 बंधास्तु मनुस्मृतिः १ ॥ हारीतस्मृतिः २ विष्णुस्मृतिः
 ३ गौतमस्मृतिः ४ शारवस्मृतिः ५ अरुणस्मृतिः ६ द-
 क्षस्मृतिः ७ वसिष्ठस्मृतिः ८ व्यासस्मृतिः ९ काश्यपस्म-
 तिः १० देवलस्मृतिः ११ उशनसः स्मृतिः १२ याज्ञवल्क्यस्म-
 तिः १३ आचारादर्शः १४ आचारप्रदीपः १५ आचारमयू-
 खः १६ प्रायश्चित्तमयूखः १७ धर्ममयूखः १८ प्रांतिमयू-
 खः १९ दानमयूखः २० प्रायश्चित्तप्रदीपः २१ प्रायश्चित्तवि-
 चेकः २२ प्रायश्चित्तप्रातद्वयी २३ शुद्धिविकेकः २४ स्मृति
 समुच्चयः २५ शुद्धितत्त्वम् २६ आह्निकनिबंधः २७ अधि-
 कारनिर्णयः २८ भद्रोजी दीक्षितकृततिथिनिर्णयः २९
 अनंतदेव कृततिथिनिर्णयः ३० निर्णयामृतं ३१ धर्मसा-
 रः ३२ स्मृतिचंद्रिका ३३ स्मृतिकौस्तुभः ३४ स्मृतिमुधाक-
 रः ३५ वृत्तार्कः ३६ संस्कारकौस्तुभः ३७ अनूपविलासः ३८
 संकल्पकौमुदी ३९ आह्निकचंद्रिका ४० दानोद्योतः ४१

पहिनोतिवै ॥ तावतीवस्तु हत्यादि छिनत्येवन संप्रत्यः
 तुलस्यांसिच येद्यस्तु सुलकोद कमात्रकं ॥ क्षीरोदशा-
 यिनासाहु वसेदाचंद्र तारकम् ॥ कंठकाचराणं बापिच-
 तिकायैः करोतियः ॥ तुलस्याः शृणुराजेंद्र तस्य पुण्य
 फलं महत् ॥ यावद्दिनायि संतिष्ठेत्कंठकाचराणं प्रभो
 ॥ कुलत्रय युतस्ताव तियेत्तु वृक्षपदे युगम् ॥ तुलसीति-
 चयो वृक्षाच्चिकालं च दनेयदि ॥ नित्यं सगो सहस्रस्य फ-
 लमाप्नोति भूसुर ॥ तेन दत्तं दुर्लभं जन्मं कुरु ॥ प्रादुं ययाशि-
 रे ॥ तपस्तप्तं रवगश्रेष्ठ तुलसीयेनरो पिता ॥ शुक्रप-
 क्षेयदाराजंस्तु तीयावुध संयुता ॥ अचरोन महाभा-
 ग तुलसी चातिपुण्यदा ॥ अथ तुलसीमृदः कायस्य
 चमा हात्थम् ॥ तुलसी मृत्तिकालिप्नोयदि प्राणान्म-
 रित्यजेत् ॥ यमेनने क्षितुं प्राप्तेयुक्तः पापशतैरपि ॥
 शिरसि क्रियते येस्तु तुलसी मूलमृत्तिका ॥ विघ्नानि त-
 स्य नश्यन्ति सानु कूलाग्र हास्तथा ॥ तुलसी मृत्तिका
 यत्र कायं पत्रं च वैष्मनि ॥ तिष्ठते मुनिशार्दूलनिष्क-
 लं वैष्मवं पद्मम् ॥ चहन्नारदीये ॥ तुलसी मूल संभूता
 हरि भक्त पदोद्भवा ॥ गंगोद्भवा च मूलं खानयत्य-
 व्युत्त रूपताम् ॥ विष्णुधर्मोत्तरेपि ॥ पत्रं पुष्पं फलं का-
 यं त्वक् शारवापल्लवं कुरं ॥ तुलसी संभवं मूलं पा-
 वनं मृत्तिका यपि होमं कुरु तिये विष्णुस्तुलसीकाय

बहिना ॥ लबेलवे भवसुराय मग्निद्योमशतोद्भवम् ॥
 नैवेद्यं पचनेयस्तु तुलसीकाष्ठ बहिना ॥ मेरु तुल्यं भवे
 दन्नं तदृतं केशवाय हि ॥ शरीरं दह्यते येन तुलसी
 काष्ठ बहिना ॥ नत्तेया पुनरा वृत्तिर्विष्णु लोकात्कथं
 चन ॥ ग्रस्तो यदि महापापैर गम्यागमनादिकैः ॥ मृ
 तः शुद्ध्यति दाहेन तुलसी काष्ठ बहिना ॥ तीर्थं य
 दिनसंप्राप्तं स्मृतिर्वीकीर्तनं हरेः ॥ तुलसी काष्ठ द
 धस्य मृतस्य न पुनर्भवः ॥ यद्येकं तुलसी काष्ठ
 मध्ये काष्ठस्य यस्य हि ॥ दाहकाले भवेन्मुक्तिः
 पापकोटि द्युतस्य च ॥ जन्मकोटि सहस्रैस्तु तोयि
 तोयैर्जनार्दनः ॥ दह्यते ते जनानां के तुलसी काष्ठ
 बहिना ॥ अथ तुलसी पत्रचारणो माहात्म्यमस्का
 दे ॥ यस्य माभिस्थितं पत्रं मुखे शिरसि कार्पायोः ॥
 तुलसी संभवं नित्यं तीर्थं स्नानार्थं वैश्वकिम् ॥ यः क
 ष्चिद्देहं बालोके मिथ्या चरोष्य नाश्रमी ॥ पुन
 तिसकला लोकान् शिरसा तुलसीं वहन् ॥ बृहन्ना
 रदाये ॥ कर्णेन धारयेद्यस्तु तुलसीं सततं नरः ॥
 तत्काष्ठं चापि राजेन्द्र तस्य नास्त्युपपातकम् ॥ तु
 लसीदलसं मिश्रं यस्तोयं शिरसा वहेत् ॥ सर्वती
 र्थाभिषेकः स्यात्तेन प्रप्तं फलं ध्रुवम् ॥ तुलसीं प्रा
 प्य यो नित्यं न करोति म मार्चनं ॥ तस्याहं प्रतिगृह्णा

मिनपूजां द प्रावार्यिकीम् ॥ वर्ज्यपर्युचितं तोयं वर्ज्यप-
र्युचितं दलम् ॥ नवर्ज्यजान् वीतोयं न वर्ज्यं तुलसीद-
लम् ॥ तुलसीपत्र माद्राययः करोति ममार्चने ॥ न पु-
नर्यो निमाप्नोति मुक्तिं भागी मवेदिसः ॥ नमंजरी-
लैर्युक्तं तुलसी संभवैः क्षितौ ॥ कुर्वन्निपूजनं विष्णोस्ते कृ-
तार्थाः कलौ युगे ॥ विष्णुरहस्ये ॥ कृष्णावाप्यथवा कृष्णा-
तुलसी कृष्णवल्लभा ॥ सितावाप्यथवा कृष्णा द्वादशी-
वल्लभाहरेः तावद्भजति रत्नानि कौस्तुभा दीन्यहर्निशं
॥ यावन्न प्राप्यते कृष्णातुलसी पत्रमंजरी नारदाये ता-
वद्भजति पुष्पाणि भालत्यादीनि भूमुर ॥ यावन्न प्रा-
प्यते पुण्या तुलसी कृष्णवल्लभा ॥ अगस्त्य संहिताया-
म् ॥ पूर्वमुद्यंतपः कृत्वा बरं व व्रमनस्विनी ॥ तुलसी सर्व-
पुष्पेभ्यः पत्रेभ्यो वल्लभा ततः ॥ पाद्ये ॥ सत्वं प्रीति करं वा-
क्यं कोपस्तस्यास्तु तामसः ॥ भावद्वयं हरौ जातं यत्त-
द्द्वयं द्वयं च भूत ॥ प्रयामापि तुलसी विष्णोः प्रिया गौ-
री विशेषतः ॥ यथा लक्ष्मी प्रिया विष्णोस्तुलसी च ततो-
धिका ॥ स्कांदे ॥ यत्फलं सर्वपुष्पेषु सर्वपत्रेषु नारद ॥
तुलसीदल मात्रेण प्राप्यते केशवार्चने ॥ वर्णाश्रमे तरा-
णां च पूजा याज्ञैव साधनम् ॥ अपेक्षितार्थं नान्यज्ज-
गत्पश्चित्तपोधन ॥ पापहारित्वं पाद्ये ॥ श्रीमतुलस्या-
र्चयते स कदापि पत्रैस्सुगंधैर्विमलैरवधितैः ॥ यस्तस्य

पापं पटसंस्थितं प्रभुनिरीक्ष्य चित्वा मृज्जते स्वयं यमः ॥ स्कां
 दे ॥ तुलसीदल लक्ष्मणयोर्वयेत द्वारकाप्रियम् ॥ जन्मा
 युत सहस्रस्य पापस्य कुरुते क्षयम् ॥ स्कां दे ॥ किं क-
 रिष्य तिसंरुध्येयमो पिसह किंकरीः ॥ तुलसीदले नन्दे
 वेशः पूजितो येन नदुःखहा ॥ अगस्त्य संहितायां च ॥
 नत्तस्य नरक क्लेशो यो ऽर्चयेत् तुलसीदलैः ॥ पापिष्ठो
 वाप्य पापिष्ठः सत्यं सत्यं न संप्रायः ॥ तीर्थयात्रादि
 भिरहो काल क्षेपेण किं जनाः ये ऽर्चयन्ति हरे विष्णुं तु-
 लसीदल कोमलैः ॥ अगस्त्य संहितायां च ॥ पुण्यात्तै-
 रन्तरितं निर्मितं तुलसीदलैः ॥ माल्यं मलयजालिप्तं
 दद्याच्छ्रीराम मूर्धनि ॥ किंतस्य बहुभिर्यज्ञैः संपूर्णं चर-
 दक्षितौः ॥ किं तीर्थ सेवया दानैरुग्रेण तपसा पिवा ॥ अग-
 स्त्यसंहितायाम् ॥ पत्रं पुष्पं फलं चैव श्री तुलस्यास्मि
 मर्पितम् ॥ रामायमुक्ति मार्गस्य द्योतकं सर्वसिद्धिदम्
 ॥ भारुडे ॥ तावद्भूमति संसारे विमूढः कलिवर्त्मनि ॥
 यावन्ताराधयेद्देवं तुलसीभिः प्रयत्नतः ॥ तत्रैव श्री
 भगवदुक्तौ ॥ तुलसी पत्रमादाय यः करोति समर्चनम्
 ॥ न पुनर्यो निमायाति मुक्ति भागी भवेन्नरः ॥ अगस्त्य
 संहितायाम् ॥ तुलसी पत्र मादाय यो ऽर्चयेद्भाम मंदिरे
 स याति शाश्वतं ब्रह्म पुनरावृत्ति दुर्लभम् ॥ तुलसी
 कृष्णमौला भातयाभ्यर्च्य जनार्दनम् ॥ नरो याति ॥

॥

कालादर्शः ४२ एकादशीमीमांसा ४३ कालनिर्णयः ४४ ॥
 दानविवेकः ४५ वास्त्राणां सर्वस्व ४६ कालमाधवः ४७ कृ-
 त्यरत्नावली ४८ दानहारावली ४९ प्रातिविंतामणिः ५० ॥
 पुरुषार्थविंतामणिः ५१ जयसिंहकल्पद्रुमः ५२ जगत्त्रयो-
 दयः ५३ महानप्रदीपः ५४ शौनककारिका ५५ दिनकरो-
 द्योतः ५६ सरोजसुन्दरः ५७ मर्यादासिंधुः ५८ सर्वसंग्रहः
 ५९ माधवकारिका ६० विधानपरिजातः ६१ हरिभक्ति
 भास्करः ६२ हरिभक्तिविलासः ६३ एकादशीतत्त्वम् ६४ ॥
 रामार्चनचंद्रिका ६५ अथतुलसीवनपूजाविधिः ॥ प्रागुद्-
 त्वाच्यं ततोऽभ्यर्च्यं गंध पुष्पाक्षतादिना ॥ स्तुत्वा भगव-
 तीं तां च प्रणम्यैवाच्यं दंडवत् तत्रार्च्यमंत्रः ॥ वैष्णवाम्
 तेव्यासः ॥ श्रियः प्रिये श्रिया वासे नित्यं श्रीधरस्तु-
 ते ॥ भक्त्या दत्तं मया देवि गृहाणार्घ्यं नमोस्तुते ॥ पूजा
 मंत्रः ॥ निर्मितात्वं परोदेवै रर्चितात्वं मुरासुरैः ॥ तुलसीह-
 रमेपापं पूजां गृह्णन्मोस्तुते ॥ स्तुतिश्च ॥ मनः प्रसाद-
 जननी सुखसौ भाग्यवर्द्धिनी ॥ आधिभ्याधि हरी नित्यं
 तुलसीत्वं नमोस्तुते ॥ प्रार्थना ॥ श्रियं देहि यशो देहि की-
 र्तिमायुस्तथा सुखं ॥ बलं पुष्टिं तथा धर्मं तुलसी त्वं प्रय-
 ञ्छ मे ॥ प्रणम्य वाक्यं सावन्ती खंडे ॥ यादृष्टानि खिला-
 धसंघं शमनीं स्पृष्ट्वा वपुः पावनीं रोगाणाम् भिवादिता
 निरसनी सित्तांतकं त्रासिनी ॥ प्रत्यासति विधाविनी

भगवतः कृष्णस्य संरोपिता न्यस्तातच्चरणो विमुक्ति फल
 दातस्यै तुलस्यै नमः ॥ अथ तुलसीपूजा माहात्म्यं स्कंदे
 ॥ प्रयागस्नान निरतो काश्यां प्राणाविमोक्षरोगो ॥ यत्कलं
 विहितं वैदेस्तुलसी पूजनेन तत् अगस्त्य संहितायां च
 तृणामि पिवशीनामा अमाणां विशेषतः ॥ स्त्रीणां पुरु
 षाणां च पूजितेयं ददाति हि ॥ तुलसीरोपिता सिक्ताद्यष्टा
 सृष्ट्या च पावयेत् आराधिता प्रयत्नेन सर्वकामफलप्र
 दा ॥ प्रदक्षिणां भूमित्वायेन मस्कुर्वन्निनित्यप्राः नतेषां
 दुरितं किंचिदक्षीणामव शिष्यते ॥ वृहन्नारदीये ॥ पू
 ज्यमाना च तुलसीयस्य वेस्मनि तिष्ठति ॥ तस्य सर्वा
 णि श्रेयांसि बह्वृते हर हर्दिजाः ॥ पादौ ॥ पक्षे पक्षेतु
 संप्राप्ते द्वादश्यां वैश्यसत्तमं ॥ ब्रह्मादयोऽपि कुर्वन्ति तुल
 सीवन पूजनम् ॥ श्रीतुलसीस्तुतिमहिमा ॥ अनन्यमन
 सानित्यं तुलसीं स्तौतियो नरः ॥ पितृदेव मनुष्याणां शिष्यो
 भवति सर्वदा ॥ अथ तुलसी वनमाहात्म्यम् ॥ स्कंदे ॥
 रतिव ध्राति नान्यत्र तुलसीकाननं विना ॥ देवदेवो
 जगत्स्वामी कलि काले विशेषतः ॥ नधात्री सफलाय
 च न विष्णुस्तुलसी वनम् ॥ तनलेच्छु सदृशं स्थानं यत्र
 नायाति वैष्मवाः ॥ केशवार्थक लौयेतुरोपयं तोह भूत
 ले ॥ किंकारिष्यत्य संतुष्टो यमोऽपि सह किंकरीः ॥ तुल
 सीरोपणं कार्यं अवरोन विशेषतः अपराधसहस्राणि

क्षम ते पुरुषोत्तमः ॥ घटैर्यत्र घटी भिज्जसि चित्तं तु
 लसी वनं ॥ जलधारा भिर्विप्रेन्द्र प्रीणितं भुवन त्रयम् ॥
 तुलसी गंधमादाय यत्र गच्छति मारुतः ॥ दिशो दशव
 पूताः स्युर्भूत ग्रामश्चतुर्विधः तुलसीकाननो द्रुत द्य
 यायत्र भवेद्भिज्ज ॥ तत्र आहं प्रदातव्यं पितृणां तस्मिन्ने
 तवे ॥ तुलसी बीजनिःकारः पतते यत्र नारद ॥ पिंडदा
 नं कृतं तत्र पितृणां दत्तं म क्षमम् ॥ दृष्ट्वा स्पृष्ट्वा तथा
 ध्यात्वा कीर्तिता नमिता श्रुता ॥ रोपिता सेविता नित्यं पू
 जिता तुलसी शुभा ॥ नवधा तुलसीं नित्यं ये यजंति
 दिने दिने ॥ युगकोटि सहस्राणि ते वसंति हरे र्हि
 रोपिता तुलसी यावत्कुरुते मूलविस्तरं ॥ तावत्कोटि
 सहस्रं तु तनोति सुकृतकलौ ॥ यावच्छाखा प्रशा
 खा भिर्वीज पुष्पैः फलैर्मुने ॥ रोपिता तुलसी पुंभिर्वद्भु
 ते वसुधा तले ॥ कुलेतेषां तु ये जाताये भविष्यंति ये
 मृताः ॥ आकल्पं युगसाहस्रं तेषां वा सो हरे र्हि ॥ तु
 लसी ये विचिन्वन्ति धन्यास्त त्कार पल्लवाः ॥ केषा
 वार्ये कलौ ये च रोपयंतीह भूतले पादौ ॥ न पश्यंति य
 मं वैश्यं तुलसी वनरोपणात् ॥ सर्वं पाप हरं सर्वं काम
 दंतुलसी वनम् ॥ तुलसी काननं वैश्यं गृहे यस्मिंस्तुति
 यति ॥ तद्गृहं तीर्थं भूतं हि नोप्यंति यमकिंकराः ॥ ता
 वद्दृश्यं सहस्राणि या वद्बीजं दलानि च ॥ वसंति देव

लोके तु तुलसीं रोपयंतिये ॥ तुलसी गंधमाघायपितरस्तु
 यमानसाः प्रयांति गरुडा रूढास्तत्पदं चक्रपाणिनः ॥ अ
 मृतसहस्रेणा पिपलानां प्राप्तेन च ॥ यत्फलं हितदे के
 न तुलसी विदपेन तु ॥ विष्णुपूजन संयुक्तस्तुलसीं यस्तु
 रोपयेत् ॥ युगा युतदृशौ कंसरोपकोरमते दिवि ॥ पुष्करा
 दानि तीर्थानि गंगाद्याः सरितस्तथा वासुदेवादयो देवा
 वसन्ति तुलसीदले ॥ नावजा जातु कार्यास्या वृक्षभा
 वान्मनीषिभिः ॥ यथा हि वासुदेवस्य वैकुण्ठभोग विग्रहे ॥
 प्रालयात् पालारूपं पंथावरं भुवि दृश्यते ॥ तया लक्ष्म्यै
 क्यभापन्ना तुलसीभोग विग्रहा ॥ अपरं पंथावरं रूपं भुवि
 लोक हिताय वै ॥ अगस्त्य संहितायाम् ॥ विष्णोस्त्रैलो
 कनाथस्य रामस्य जन कात्मजा ॥ प्रियातथैव तुलसी
 सर्वलोकैक पावनी ॥ तुलसी वाटिका यत्र पुष्पा तरा
 तावृता ॥ प्रोभन्ते राघ वस्तत्र सीतया सहितः स्वयम् ॥ तु
 लसी विषपिनस्यापि समंतात् सावनं स्थलं ॥ कोशमात्रं
 भवत्येव गांगेयस्यैव पाथसः तुलसी सन्निधौ प्राणान्ये
 त्यजंति मुनीश्वर ॥ न ते यानरककेशाः प्रयांति परमं प
 दम् ॥ अनन्यदर्शनाः प्रातर्ये पश्यन्ति तपोधन ॥ अहोरा
 त्र कृतं पापं तत् क्षणात् हरन्ति ते गारुडे तुलसी कानने
 यस्तु मुहूर्तमपि विश्रमेत् ॥ जन्म कोटि कृतात्पापान्मु
 च्यते तावत्संप्रातः ॥ तृणानि तुलसी मूलाद्यावन्त्य

तनुं त्यक्त्वा वैष्णवीं शाश्वतीं गतिम् ॥ योर्वचयेदुरिपादान्जं
तुलसीकोमलच्छदैः ॥ न तस्य पुनरावृत्तिर्वृक्षलोका
त्कदाचन ॥ ब्राह्मे ॥ तुलसीदलगंधेन मालतीकुसुमेन
च ॥ कपिलाक्षीरदानेन सद्यस्तुष्यति केशवः ॥ का
र्तिकादौ फलविशेषस्तत्र ॥ कार्तिके गारुडे ॥ गवाम
युतदानेन यत्फलं लभते खग ॥ तुलसीपत्रैः केन तत्फलं
लंकार्ति के स्मृतम् ॥ अथ माघे स्कान्दे ॥ स्नात्वा महान
दी तारये कोमलैस्तुलसीदलैः ॥ योऽर्चयेन्माधवं मा
घे कुलानां तारयेच्छतम् ॥ वैशाखे पादौ ॥ तुलसीगौ
रकृष्णारव्यातया भ्यर्च्य मधुद्विषं ॥ विशेषेण तु वैशा
खे नरो नारायणो भवेत् ॥ स्कान्दे ॥ संपूज्य तुलसीभ
क्त्या धनश्यामं जनार्दनं ॥ चतुरोर्वार्षिकाभासान् श्वमे
धा युतं लभेत् ॥ वायुपुराणे ॥ अस्नात्वा तुलसीं हित्वा यः पू
जां कुरुते नरः सोऽपराधी भवेत् सत्यं तत्सर्वं निष्फलं भवेत्
॥ तत्रादौ मंत्रः ॥ स्कान्दे ॥ तुलस्यमृतजन्मासि सदा त्वं
केशवप्रिया ॥ केशवार्थं विनो मित्वा वरदाय वशो भवे
त्त्वदंगसंभवैः पत्रैः पूजयामि यथा हरिम् ॥ तथा कुरु पवि
त्रांगिकलौमलविनाशिनि ॥ गारुडे ॥ मोक्षैकहेतो धर
णीप्रशस्ते विद्मोः समस्तस्य गुरोः प्रियेति ॥ आराध
नार्थं वरमंजरीकलुनामि पत्रं तुलसीक्षमम् ॥ इत्युक्त्वा
तुलसीं नत्वा हि त्वादक्षिणां शशिना ॥ पत्राण्ये कै

कशोन्यस्येत्समावे मंजरीरपि ॥ तन्माहात्म्यं स्कान्दे ॥
 मंत्रेणानेनयः कुर्याद्गृहीत्वा तुलसीदलं पूजनं वासुदे-
 वस्य लक्ष्मिकोटि फलंलभेत् ॥ शालग्रामशि लार्घ्यार्थं
 प्रत्यहं तुलसीक्षितौ ॥ तुलसीयिवि चिन्वन्ति धन्यास्ते
 करपल्लवाः ॥ संक्रांत्यादौनिधि द्वापितु लस्यवचयः
 स्मृतौ ॥ परंश्रीविष्णु भक्तैस्तु द्वादश्यामे चनेष्यते ॥
 अथतुलस्य वचय निषेधकालः विष्णुधर्मोत्तरे ॥ नहिं
 द्यातुलसीं विषाद्वादश्या वैष्णवः कवित् ॥ गारुडे ॥
 मानुवारंविनादूर्वा तुलसीं द्वादशींविना ॥ जीवितस्य
 विनाशायन विचि न्वीतधर्मवित् ॥ पादोच ॥ द्वादश्यां
 तुलसीपत्रं धात्रीपत्रं च कार्तिके ॥ लुनातिसनरोगच्छेन्नि
 रयानति गर्हितान् ॥ देवार्थं तुलसीच्छेदोहो मार्थेसमि-
 धांतथा ॥ इंदुक्षयेन दुष्येत गवार्थेतु तृणस्यच सर्वेषां
 पत्राणामध्ये तुलसी पत्रस्य श्रेष्ठत्वमाह ॥ नारसिंहे ॥
 पत्राण्य पिसुपुण्यानि हरिप्रीतिकराणि च ॥ प्रवक्ष्या-
 मि नृपश्रेष्ठ शृणुष्व गदतोमम ॥ क्षपामार्गेतु प्रथमंमुं
 गराजंततः परं ॥ ततस्त मालपत्रं चतुर्थंशमिपत्रं
 कम ॥ दूर्वापत्रं ततः श्रेष्ठं ततोपि कुशापत्रकम् ॥ तस्मा
 दामलकं श्रेष्ठं ततो विल्वस्य पत्रकम् ॥ विल्वपत्राद्
 पिहरेस्तुलसी पत्रं मुत्तमम् ॥ अथतुलस्यर्पणं नित्यं
 तापादये ॥ तुलसीनयेयां हरि पूजनार्थं संपद्यते ५

माधवपुरायवासरे धिग्वौचनं जीवनमर्थसंततिं तेधांसु
 रंवेनेहचदृश्यतेपरे ॥ गारुडे ॥ तुलसीं प्राप्ययो नित्यं
 नकरोतिममार्चनं ॥ तस्याहं प्रतिगृह्णामि न पूजांश
 तवार्षि कीम् ॥ वृहन्नारदीये ॥ यद्गृहेनास्ति तुलसी
 शालग्राम शिलार्चने स्मृशान सदृशं विद्यात्तद्गृहं
 शुभवर्जितम् ॥ वायुपुराणे ॥ तुलसीरहितां पूजां न
 गृह्णाति सदाहरिः काष्ठं वा स्पर्शयेत्तत्र नोचेन्नामते
 यजेत् ॥ तुलसीदलमादाय योऽन्यं देवं प्रपूजयेत् ॥ व
 त्स हासहिगोघ्नश्च स एव गुरु तत्पगः ॥ गारुडे नैवेद्य
 प्रसंगे ॥ तुलसीदल संमिश्रं हरेर्दधेच्च यत्सदा ॥ अथ
 तुलसीदल भक्षणा माहात्म्यम् गारुडे सिता सिन्धु य
 थानीरं सर्वपापक्षया वहम् ॥ तथाच तुलसीपत्रं प्राशि
 तं सर्वकामदम् ॥ चान्द्रायणा सहस्रस्य पराकाणां
 शतस्य च ॥ न तुल्यं जायते पुण्यं तुलसी पत्रभक्षणात्
 ॥ कृत्वा पाप सहस्राणि पूर्ववयः सिमानवः ॥ तुलसी
 भक्षणा न्मुच्येच्छ्रुत्तमे तत्पुराहरेः श्रीमत्तुलस्याः पत्र
 स्य माहात्म्यं यद्यपी दृशम् ॥ तथापि वैष्णवैस्तन्नगा
 सं कृष्णार्पणं विना अथ तुलसीमूल मृत्तिका पुंड्रमा
 हात्म्य ॥ तुलसीमृत्तिका पुंड्रललारे यस्य दृश्यते ॥
 देहं न स्मृताते पापं कियमाणं तु नारद ॥ गारुडपुरा
 णे ॥ तुलसीमृत्तिका पुंड्रयः करोति दिनेदिने ॥ तस्या

वलोकनात्मापं यातिर्व्यक्तं नृणाम् ॥ श्रीमद्भाम सरवे
 द्रस्यपाद पद्म प्रसादतः ॥ बुधसंमतिपुष्पपूर्णस्तुलसी
 तत्वभास्करः १ नारायण समारंभ पाराशर्यादि मध्य
 गां ॥ अस्मदाचार्य पर्यन्ता वंदेगुरु परंपराम् २ इति श्री
 सीताराम कृपापात्र सीतारामीय परमहंस परिव्राज
 क हरिहर प्रसाद विरचितस्तुलसी तत्वभास्करः समाप्तः

श्रीगणेशायनमः

श्रीमत्तेराम भद्रायनमः ॥ नमामि सीतां जनक प्रसूतां
नमामिरामं रघुवंशजातम् ॥ नमामि श्री मद्भरतादिवं-
धून्मामि वातात्मज सुगन्धम् १ असितूणाधनुर्वाणा
न रघुनन्दन भूपतेः ॥ नत्वा वैश्रव जुष्टय कुर्वे तिल-
कभास्करम् २ यजुर्वेदस्य हिरण्यके पीणाखायाभू-
द्दं पुंड्रविधिः हरेः पदाकृति मात्मनि धारयति यः
स परस्य प्रियो भवति स पुण्य वान्मध्ये छिद्रमूर्द्धं पुंड्रं
यो धारयति समुक्ति भागभवतीति हरिभक्ति विलासे
कार्तिक प्रसंगे स्कंदवचनं ऊर्ध्वं पुंड्रं मृदा शुभ्राललाटे
यस्य दृश्यते ॥ चांडालोपि विष्णुद्वात्मा याति ब्रह्म
सनातनम् ऊर्ध्वं पुंड्रं इति पुंस्त्वमर्थः ॥ ऊर्ध्वं पुंड्रे स्थि-
तालक्ष्मी रूर्ध्वं पुंड्रे स्थितं यशः ॥ ऊर्ध्वं पुंड्रे स्थिता मूर्ति
रूर्ध्वं पुंड्रे स्थितो हरिः तत्रैव ॥ पद्मपुराणे ॥ ऊर्ध्वं पुंड्रं मृ-
दासौम्यं ललाटे यस्य दृश्यते ॥ स चांडालोपि शुद्धात्मा
पूज्य ए वनसंशयः तत्रैवोत्तर खंडे शिवो मासम्वादे ॥
ऊर्ध्वं पुंड्रस्य मध्ये तु विशाले सुमनोहरे ॥ लक्ष्म्या सार्द्धं स
मासीनो देवदेवा जनार्दनः ॥ तस्माद्यस्य प्रीतिरेतु ऊ-
र्ध्वं पुंड्रं धृतं भवेत् ॥ तस्य देहं भगवतो विमलं मंदिरं स्मृतम्
ऊर्ध्वं पुंड्रधरो विप्रः सूर्यलोकेषु पूजितः ॥ विमान वरमारु-
ह्य याति विष्णोः परं पदम् ॥ ऊर्ध्वं पुंड्रधरं विप्रं दृष्ट्वा पापैः

प्रमुच्यते ॥ नामस्मृत्वा तथा मत्तया सर्वदानफलं लभेत् ॥
 ऊर्ध्वं पुंड्रधरं विप्रं यः श्राद्धे भोजयिष्यति ॥ आकल्म कोटि
 पितरस्तस्य तृप्तान संशयः ॥ ऊर्ध्वं पुंड्रधरो यस्तु कुर्यात्
 श्राद्धं शुभानने ॥ कल्मकोटि सहस्राणि वैकुण्ठे वा समा
 भुयात् ॥ यज्ञदानतपश्चर्याजप होमादिकं च यत् ऊर्ध्वं
 पुंड्रधरः कुर्यात् तस्य पुण्यं मनंतकम् तत्रैव ब्रह्मांडपु
 राणे ॥ अशुचि वीप्यनाचारो मनसा पाप माचरेन शुचि
 रेव भवेन्नित्यं मूर्ध्नु पुंड्रा कितो नरः ॥ तत्रैव श्रीभगवद्
 चनम् ऊर्ध्वं पुंड्रधरो मर्त्यो म्रियते यत्र कुत्रचित् श्वपा
 कोपि विमानस्थो ममलोके महीयते ॥ ऊर्ध्वं पुंड्रधरो म-
 र्त्यो गृहे यस्यान्तमं स्रुते ॥ तदात्रिं प्राक्कालं तस्य नरका
 दुद्धराम्यहम् पुनस्तत्रैव पाप्मो ऊर्ध्वं पुंड्रस्य माहा-
 त्त्यं वक्ष्यामि शुभदर्शने ॥ धारणा देवमुच्येत भववं
 धाद्वि मूर्धधीः ब्रह्मरात्रे भगवद्वाक्यम् ॥ यो न धारयते
 मर्त्यो मामं कंचिन्ममीदृशम् तंत्यजामि दुरात्मानं म
 दीयाज्ञा तिलघनम् ॥ व्यालं दृष्ट्वा यथा लोके दह-
 राभयकंपिताः ऊर्ध्वं पुंड्रा कितं तद्वत् कंपते यमकिं
 कराः ॥ ऊर्ध्वं पुंड्रेण संयुक्तो म्रियते यस्तु मानवः चा
 डालोपि विशुद्धात्मा विष्णुलोके महीयते तत्रैव मा
 त्स्यो यो विना चोर्ध्वं पुंड्रेण यत्कुर्यात्कर्म वैदिकमनि
 ष्फलं तस्य तत्तत्कर्म मस्मन्येवाहुति र्यथा हारीते

ऊर्ध्वपुंङ्गु विहीनस्तु संध्याकर्म समाचरेत् ॥ तत्सर्वं राक्ष
 सैर्नीतिं नरकंसच गच्छति ॥ नित्यं नैमित्तिकं काम्यं त्रिविधं
 श्रुतिबोधितं ॥ ऊर्ध्वपुंङ्गु विहीनस्य सर्वं तच्चिच्छलं भवेत् ॥
 विधानपारिजाते पराशर माधवीये च ऊर्ध्वपुंङ्गु विहीनस्य
 स्मृशान महशंमुखम् ॥ अवलोक्यमुखं तस्याद्यादित्यम्
 बलोकयेत् ॥ स्नानदानं जपो होमः स्वाध्यायः पितृतर्पणं
 ॥ भस्मी भवति तत्सर्वमूर्ध्वपुंङ्गुं विनाकृतम् रघुनन्दनभ-
 ट्टाचार्यकृताहिक तत्त्वे च ब्रह्म पुराण वचनम् कर्मादौ
 तिलकं कुर्यात् पतङ्गैश्चैव परम् गोपदानं तपो होमः स्वाध्या-
 यः पितृतर्पणम् भस्मी भवति तत्सर्वमूर्ध्व पुंङ्गुं विनाकृत-
 म् ॥ अनूपविलासे ब्रह्मांड पुराण वचनम् ॥ यागोदानं त-
 पो होमः स्वाध्यायः पितृतर्पणम् ॥ भस्मी भवति तत्सर्वमू-
 र्ध्वपुंङ्गुं विनाकृतम् ॥ आचारदीपे विधान पारिजाते ॥ आ-
 हिक तत्त्वे च ब्रह्म पुराण वचनम् ऊर्ध्वपुंङ्गुं द्विजः कुर्यात्क्ष-
 त्रियस्तु त्रिपुंङ्गुकम् ॥ अर्द्धचंद्रं तु वैश्यस्य वर्तुलं शूद्रजा-
 तेषु ॥ ऊर्ध्वपुंङ्गुं तु सर्वेषां न निषिद्धं कदाचन ॥ धारययुः
 क्षत्रियाद्याः विष्णु भक्ता भवन्ति ये ॥ ऊर्ध्वपुंङ्गुं मृदा कुर्या-
 त्रिपुंङ्गुं भस्मभासदा ॥ तिलकं वैद्विजः कुर्याच्चंदने मह-
 च्छया हरिभक्तिविलासे पाद्मवचनात् सामान्यं तस्ति-
 लकविधिः वर्तुलं तिर्य गच्छिद्गं ह्रस्वं दीर्घं तरंतनु ॥ वक्रं
 विरूपं वद्भाग्यं भिन्नमूलं पदच्युतम् पदच्युतं स्थानभ्रष्टं

अशुभं रूक्षमासक्तं तथा नांगुलि कल्पितम् विगंधं चापस
 व्यंचपुंड्र माहुरनर्थकम् अशुभं मालिनम् आसक्तम् ये
 न्यसंलग्नम् विगंधम् दुर्गंधि अपसव्यं वामहस्तकृतम् ॥
 तत्रैव प्रांतिदानामि काप्रोक्ता मध्यमायुः करीभवेत् अं-
 गुष्ठं पुष्टिदं प्रोक्तं तर्जनी मोहादायिनी ॥ अनूप विलासा
 न्हिकतत्त्व विधान पारिजात कल्पतरु धर्मसंग्रहो दाह
 तास्मृतिश्च अंगुष्ठः पुष्टिदः प्रोक्तो मध्यमायुः करीभ
 वेत् ॥ अनामिकाभ्रियंदद्यान्मुक्तिदद्यात्संदेशिनी हरि
 भक्तिविलासे आन्हिकतत्त्वेच ब्रह्मांड पुराण वचनम् वी-
 श्यादर्शजले वापियो विदध्यात् यत्ततः ऊर्ध्वं पुंड्रं म
 हाभाग सयाति परमांगतिम् कल्पतरौ आन्हिकनिबन्धे
 विधान पारिजातीय आन्हिके हरिभक्ति विलासे रघुने
 दन भट्टाचार्यकृत आन्हिकतत्त्वेच ब्रह्माण्डपुराण वच
 नानि ॥ पुंड्राणां धारणार्थाय गृहणीयात् श्वेतमृत्ति
 काम् ॥ श्रीरंगेव्यंकटादौ च श्रीकूर्मेयादवाचले ॥ प्रया
 गे नारसिंहादौ वाराहे तुलसीवने ॥ द्वार वत्यां शुभे-
 म्ये वासुदेव हृदे तथा सिंधुतीरे च बल्मीके हरिस्तेत्रे वि-
 शेषतः विष्णु पादोदकं यत्र प्रवाहयति नित्यपाः ॥ मृद
 ए तास्तु संग्राह्या वर्जये दन्यमृत्तिकाः गृहीत्वा मृत्ति-
 कांभक्त्या विष्णुपादजले सह धत्वा पुंड्राणां चांगेषु वि-
 स्मृत्वा युज्य माप्नुयात् ॥ यत्तु दिव्यं हरिस्तेत्रं तस्यैव मृद

माहरेत् ॥ कल्पतर्जतगन्ताहिकनिबन्धे ब्रह्मांड वचनम्
मृत्तिकाचंदनं चैव भस्मतोयं चतुर्थकम् ॥ एभिर्द्रव्यै
र्यथाकाल मूर्ध्वपुंड्रं भवेत्सदा स्नात्वा पुंड्रं मृदा कुर्या
द्भुत्वा चैव तु भस्मना ॥ देवानभ्यर्च्य गंधेन सर्वपापा
पनुत्तये जलेन तिलकं कुर्याज्जलांते कर्म सिद्धये भ
स्म नाधूप शोषेण तिलकं मध्वसं प्रदायानु यायि
नाम् देवानभ्यर्च्य गंधेन त्यस्यायं भावः भगवन्नि
र्मालचन्दनेन तिलकं विधेयं न त्वन्येन यत्तु न कदाचि
न्मृदातिर्यक्त्य सेदूर्ध्वेन भस्मनेति निषेध विधाय
कवचनम् तद्भूपशोयतर भस्मपरम् अतएव मृत्तिका
चंदने न्यादिना ॥ भस्म नोर्ध्वपुंड्रस्य विधानं सार्थक
म् अथ गोपीचंदनं माहात्म्यम् हरिभक्तिविलासेषा
दावचनम् ब्रह्मधोवाध गोधोवाहेतुकः सर्वपापकृतगो
पीचंदनं सम्पर्कित्वतो भवति तत्संज्ञात् गोपीचंदनं खं
डंतु योददाति हि वैष्णवे कुलमेकोत्तरं तेन संतरेतास्ति
शतम् तत्रैव स्काद पुराणो ध्रुवोक्तं गोपीमृत्तुलसी शं
खः शालग्रामः सचक्रकः गृहपितृस्य पंचैते तस्य पापभ
यंकृतः तत्रैव काशीखंडे च श्रायमेन श्रीखंडे कस आ
मोदः स्वर्णवर्णाः क्षतादृशः ॥ तस्यावित्रं कवैतीर्थे श्री
गोपीचंदने यथा अथ गोपीचंदनो र्ध्वपुंड्रं माहात्म्य
म् ॥ तत्रैव गरुडपुराणे ॥ यो मृत्तिकां द्वावतीसमुद्भवां

करेसमादाय ललाट पट्टके करोतिनित्यं त्वथचोर्ध्वपुं
 डं क्रियाफलं कोटिगुणंसदा भवेत् क्रियाविहीनं यदि
 मंत्रहीनं श्रद्धाविहीनं यदिकालवर्जितम् कृत्वालला
 टे यदिगोपिचंदनं प्राप्नोति तत्कर्म फलंसदाक्षयम्
 गोपीचंदनमिति ह्रस्वत्वप्रार्थनमिति केचित् ॥ वस्तुतस्तु
 द्वापोस्म आच्छन्दसोर्व हुलमित्यनेन ह्रस्वो बोध्यः
 ॥ यद्यपि क्रियादिहीन कर्म स्यात् तथापि गोपीचंद
 नं करोत्कृत्वा तेनोर्ध्वपुंड्रं निर्माय तत्फलम् क्षयं
 प्राप्नोतीत्यर्थः ॥ गोपीचंदनसंभवं सुरुचिरं पुंड्रं ललाटे
 द्विजोनित्यं धारयते यदिद्विजपते रात्रौ दिवासर्वदा
 यत्पुण्यं कुरुजांगलेर विग्रहे माध्याप्रयागे तथा तत्प्रा
 प्नोति स्वर्गेन्द्रं विष्णुमरुते संतिष्ठते देववत् ॥ यस्मिन् गृ
 हे तिष्ठति गोपिचंदनं भक्तपाललाटे मनुजो विभर्ति त
 स्मिन् गृहे तिष्ठति सर्वदा हारः श्रद्धान्वितः कंसनिहा वि
 हंगमः ॥ यो धारयेत्कृष्णं पुरीं समुद्रं सदापवित्रं क
 लिकिल्विषा पहाम् नित्यं ललाटे हरिं सत्रं संयुताय मं
 नपश्येत् यदि पापसंवृतः यस्यांतकाले खग गोपिचं
 दनं वाह्नेर्ललाटे हृदि मस्तके च ॥ प्रयाति लोकं कम
 लालयं प्रभोगो बालघातीयदि ब्रह्महा भवेत् ॥ ग्रहा
 नपीडंति नरक्ष सांगणायक्षाः पिशाचोरा भूतदानवा
 ललाट पट्टे खग गोपिचंदनं संतिष्ठते यस्य हरेः प्रसा

दत्तः नपीडंति नपीडयन्ति तत्रैव पद्मपुराणे श्रीगौतमे
न अं वरीय महाघस्य क्षयार्थे कुरुवीक्षणम् ललाटेयैः
कृतं नित्यं गोपीचन्दनपुण्ड्रकम् तत्रैव काशीखण्डे श्रीयमे
न दत्ताः शृणुत यद्भालं गोपीचन्दनलङ्घितम् ज्वलदि
धनवत् सोपित्या ज्योद्धरे प्रयत्नतः आह्निकतत्वेऽनू
पविलासेव शातातपः गोमतीतीरसंभूतांगोपी वापीस
मुद्रवाम् ॥ मृदं मूर्ध्ना वह्नेयस्तु सर्वपापैः प्रमुच्यते इ
तितुलसीमूल मृत्तिका माहात्म्यं हरिभक्ति विलासोदा
हृतपद्मपुराणे तथाहि अथ तस्योपरि श्रीमत्तुलसीमू
लमृत्तनया तत्रैव वैष्णवैः कार्यमूर्ध्व पुण्ड्रं मनोहरं तन्मृ
दं गृह्ययैः पुण्ड्रं ललाटे धार्यते नरैः ॥ प्रयाणकं कृतं तै
स्तु मोक्षाय गमनं प्रति गृह्य गृहीत्वा तत्रैव च कार्तिक
माहात्म्ये ब्रह्मनारद संवादे तुलसी मृत्तिका पुण्ड्रं लला
टे यस्य दृश्यते देहं न स्पृशते पापं क्रियमाणं तु नार
दगुरुः पुराणे तुलसीमृत्तिका पुण्ड्रं यः करोति दिने
दिने तस्यावलोकनात्पापं याति वयं कृतं नृणामिति
तस्योपरि यत् भगवान् निर्मात्य मत्तुलेपनम् तथैव
धार्यमेवं हि त्रिविधं तिलकं स्मृतम् ॥ अथ गंगामृत्ति-
कायाः सिकतायाश्च धारणा माहात्म्यं भारते दानध
र्मे ॥ गंगातीरे समुद्रतां मृदं मूर्ध्नाविभर्तियः विभर्ति स्तु
सोर्कस्य तमोनाशाय केवलम् काशीखण्डे प्येव मेव पाप

तम ज्ञान्दवी पुलिनोत्थाभिः सिकताभिः समुक्षितम्
 आत्मानं मन्यते लोकोदि विष्णुमिव शोभितम् पाद्ये च ॥
 यस्तु गंगामृदः पुंड्रं नयेद्वावेद्विजोत्तम सद्यस्तद्दर्शनादेव
 पापीपापैः प्रमुच्यते ॥ ललाटे दृश्यते यस्य गंगा सैकत
 मुत्तमम् सपुण्यवान् जगत्सर्वं पुनात्यत्र न संप्रायः ॥ आ
 न्हिकतत्त्वेऽशनाः अभावे तु दकेनापि पुंड्री दैवतमर्चये
 त् ॥ अनूपविलासे विष्णुः ऊर्ध्वं पुंड्रं द्विजातीनामग्निहो
 त्रसंयोजिषिः श्राद्धकाले तु संप्राप्ते कर्त्ता भोक्ता च वर्ज
 येत नारायणः ऊर्ध्वं पुंड्रं विपुण्ड्रं वा चंद्राकारमथापि वा ॥ श्रा
 द्धकर्त्तान् कुर्वी तथा वत्सिं डान्निर्वपेत् ॥ विश्वादर्शो परा
 णः ॥ ऊर्ध्वं च तिलकं कुर्यान्न च कुर्याच्च पुंड्रं कं ऊर्ध्वं तु
 तिलकं कुर्याद्देवे पित्र्ये च कर्मणीति वचनाच्चादौ तिलकवि
 कल्प इत्येके ॥ पित्र्येस्य तर्पणादौ सावकाशत्वात् पूर्वव
 चनविरोधाच्च नेत्यपरेन देवार्हने च श्राद्धे नाभ्यंगेन च
 शूद्रतः गोपीचंदन लेपस्तु इत्येवं मनुरब्रवीदिति वि
 श्वादर्श वचनात्तिलक निषेधो गोपीचंदन तिलकविष
 य इत्यन्ये वयंतुस्मृति पुराणा संहितावाक्यानां गोपीचं
 दनो पनिषद्वासुदेवो पनिषद्वादि श्रुतिभिर्विरोधा-
 भावाय निषेधवचनानि काम्य तिलकपराणीति अत
 एव ऊर्ध्वं च तिलकं कुर्याद्देवे पित्र्ये च कर्मणि इत्यादि
 वचनानि संगच्छन्ते तिलककारा मंत्रमाह ब्रह्मांड

पुराणो ॥ ललाटे केशवं ध्याये नारायण मथोदरे वक्षः
स्थले माधवं च गोविंदं कंठ कूपके विष्णुं च दक्षिणे कु-
क्षौ वाह्वौ च मधुसूदनम् त्रिविक्रमं कंधरे तु वामनं वाम
पार्श्वके श्रीधरं वाम बाह्वौ तु हृषीकेशं तु कंधरे ॥ पृष्ठे
तु पद्मनाभं च त्रिकेदारामोदरं न्यसेत् तत्प्राक्षालन
तोयं तु वासुदेवेति मूर्द्धनि तत्तत्सुंझाणि तन्मूर्तिध्यात्वा
मंत्रेण धारयेत् मंत्रास्तु ओं नमो नमो नमो नमो नमो नमो नमो
केशवाद्यो द्रष्टव्याः केशवादिमूर्त्तीनां ध्यानं यथा-
पादौ चतुश्चक्रं नमस्यामि केशवं कनकप्रभम् नारा-
यणं घनप्रयामं चतुःशतं नमाम्यहम् माधवं मणि-
मंगाभं चित्तयामि चतुर्गदम् चंद्रवर्णं च तुश्चापं गोवि-
न्दमपि संश्रये विष्णुं चतुर्हलं वंदे पद्मकिंजल्कवर्चसम्
चतुर्मुण्डलमब्जाभं संश्रये मधुसूदनम् आश्रयामि चतु-
खङ्गमग्निवर्णं चित्रविक्रमम् ॥ वामनं वालसूर्याभं चतु-
र्वज्रं विभावये ॥ श्रीधरं पुंडरीकाभं चतुःपद्मं समाश्रये
चतुर्मुद्रकं नैमिहृषीकेशं तद्विषमं पंचायुधं पद्म-
नाभं प्रणमाम्यर्कवर्चसम् दामोदरं चतुःपाशमिन्द्र-
गोपनिभं भजे वासुदेवमुपास्येऽहं पूर्णेन्दुद्युतिसन्नि-
भम् ॥ अथांगविशेषेण तिलकपरिमारामाह ब्रह्मांडपुरा-
णे ॥ ललाटे भुजयुग्मे तु पृष्ठयोः कंठकूपके धारयेद्
ध्वं पुंड्रं च चतुरंगुलमायतम् कुक्षौ तत्पार्श्वयोः प्रोक्त

मायतंतु दशांगुलम् बहोर्वक्षः स्थलेपुंड्र मयंगुल मुदा
 हतम् एवं द्वादशांगुलं वाद्यराः सततं धरेत् अंतराले
 शु सर्वेषु हरिद्राधारयेच्छ्रियम् ॥ हरिभक्तिभास्करोदाहृत
 म ॥ हरिद्राचूर्णं धारणमंत्रमाह ॥ श्रियैनमः वागीश्वर्यै
 नमः ॥ कान्त्यैनमः क्रियायैनमः ॥ शक्त्यैनमः ॥ विभूत्यैन
 मः ॥ सिद्धयैनमः प्रीत्यैनमः ॥ रत्यैनमः धियैनमः महि
 म्यैनमः महालक्ष्म्यैनमः इत्यादिविधान पारिजातोदा
 हृतवासुदेवो पनिषदि गृहस्थोललाटादि द्वादशस्थले
 ध्वनामिकागुल्या विष्णुगायत्र्या केशवादि द्वादश ना
 म भिर्वाधारयेत् ब्रह्म चारी वान प्रस्थोवा ललाट कंठ
 हृदय वाहुद्वय मूलेषु वैष्णव्यागाय त्र्योक्त कृष्णादि पंच
 नाम भिर्वाधारयेत् ॥ यतिस्तर्जन्या शिरोललाट हृदयेषु
 प्रणावेन धारयेत् ब्रह्माद यस्त्रयोमूर्त्त यस्तिस्त्र्योव्याहृ
 तयस्त्रीणि कंदार्सि त्रयोवेदा अकारो कार मकारा एते
 सर्वे प्रणावं मयोर्ध्वं पुंड्रत्रयात्मकास्तदेत द्यौमित्येकया
 समभवत् परमहं सो ललाटे प्रणावेनैक मूर्ध्वं पुंड्रं वाधा
 रयेत् ब्रह्मरात्रे भगवद्वाक्यम पिप्रणावेनैव मंत्रेण मृदावै
 माम नुस्मरन् ॥ ललाटे धारयेन्नित्यं विष्णुसा लोक माप्नु
 यात् स्कादे ॥ चतुरंगुलमूर्ध्वं ग्रंथंगुलं विस्तृतं मृदा ऊ
 र्ध्वपुंड्रं द्विजः कुर्यात्सातरालं मनोहरं द्व्यंगुलं त्र्यंगुलं वा
 पिमध्ये छिद्रं प्रकल्पयेत् ॥ द्व्यंगुलं पार्श्वमेकं तु ऊर्ध्वपुंड्रस्य

लक्षणां ॥ मारदाजसंहितायाम् आचम्यधारये तुंडा-मृदा
 शुभ्रेणा पूर्ववत् नासिका मूलभास्य ओकिशांतं प्रकल्पये
 त नासिका मूल लक्षणांतु पादौ आरभ्य नासिका मूलं ल
 लाटांतं लिखेन्मृदम् नासिकायास्त्रयो भागानासामूलं
 प्रचक्षते समारभ्य भुवोर्मूलमंतरालं प्रकल्पयेत् इति सं
 तरालेषु सर्वेषु हरिद्राधारयेच्छ्रियम् एतेन पूर्वोक्तवचनेन
 पीता अरुणाच श्रीगृह्यते द्वयोःपि हरिद्राविकारत्वात्
 आचम्य धारये तुंडा-मृदा शुभ्रेणा पूर्ववत् इत्यत्र पुंडा-
 निति बहु वचन सामर्थ्यात्त्रयोऽपि पुंडा मृदैव कार्या इति
 लक्ष्यते तेन सितापिष्ठी विहितैव किंच ऊर्ध्वं पुंडं द्विजः
 कुर्यात्सांतरालं मनोहरमित्युक्त्यामध्ये छिद्रं प्रकल्पयेदि
 त्युक्ताच मध्ये शून्यमपि विधेयम् ईदृशं तिलकं श्रीमद्
 तुर्भुजानुयायिनाम् हरिभक्तिविलासस्थस्कादवचनम्
 धारये द्विष्म निर्मात्यं धूपशेषविलेपनम् वैष्णवंका
 रयेत्पुंडं गोपीचंदनसंभवम् तत्रैव ब्रह्मांडपुराणवच-
 नानि दशांगुलप्रमाणंतु उत्तमोत्तममुच्यते नवांगुलम-
 ध्यमं स्यादष्टांगुलमतः परम् एतैरंगुलिभेदैस्तु कारये-
 न्ननरैः स्पृशेत् ईदृशं तिलकं तु श्रीमत् गौरांगसंप्रदाये
 प्रचरितम् तदपिमध्य छिद्रमहितं भवति तथोक्तं तत्र-
 स्थपद्मपुराणवचनेन एकांतिनो महाभागाः सर्वभूतहि-
 तेरताः सांतरालं प्रकुर्वन्ति पुंडं हरिपदाकृतिनिरंतरा

लोर्ध्वं पुंङ्गस्य निंदातत्रैव निरंतरालंयः कुर्यादूर्ध्वं पुंङ्गं हि
 जाधमः सहितत्रस्थितं विष्णुं लक्ष्मीचैव व्यपोहति अ-
 छिद्रमूर्ध्वं पुंङ्गं तुयेकुर्वति द्विजाधमाः तेषां ललाटे सत-
 तं शुनः पादेन संशयः हरिमंदिरं लक्षणांतु नासादि-
 केषापर्यंतं मूर्ध्वं पुंङ्गं सुशोभनम् मध्येच्छिद्रं समायुक्तं
 तद्विद्याद्वारिमंदिरम् वामपार्श्वेस्थितो ब्रह्मा दक्षिणेण तु
 सदाशिवः ॥ मध्ये विष्णुं विजानीयात्तस्मान्मध्यं न लेप-
 येत् यत्तु धर्मसंग्रहो दाहृतवचनम् दर्भपाणिः प्रकुर्वी-
 तभूमध्यात्तु प्रदीपवत् श्रीकामः पुष्टिकामस्तु यथेष्टं ति-
 लकं चरेत् ॥ नासामूलं समारभ्य वंशपत्रं निभं शुभमव-
 ष्य कामो द्विजः कुर्यात्तिलकं चंदनादिना ॥ नपादुका-
 स्थो नादर्शेन जले चावलोकयन् न प्रावृत्तशिराः कु-
 र्यात्तिलकं धर्मसाधनम् तत्तु सकामविषयकम् अन्य-
 थाश्रुतिसुसंतरालतिलकविधिदर्शनी दृष्ट्या प्रा-
 माण्या पतिः स्यात्तु हरिभक्तिविलासस्य पादवचने-
 पि ॥ निरंतरालतिलकस्य ॥ काम्यपरत्वम् स्पष्टम् ॥
 तथाहि अश्वत्थपत्रसंकाशो वेणुपत्राकृतिस्तथा
 पद्मकुड्मलसंकाशो मोहनं त्रितयं स्मृतमनपादु-
 कास्थो नादर्शेन जले चेति निषेधोपि काम्यविषयः
 वष्यकाम इत्यादि काम्यवचनसाहचर्यीत् ह-
 रिभक्तिविलासस्य पादवचनम् श्यामं प्राप्ति

करं प्रोक्तं रक्तं वण्यकरं तथा श्रीकरं पीतमित्या-
हुः श्वेतं मोक्षपदं शुभम् एतेन श्वेते तर मृत्तिका
पुंड्राणि काम्य पराणि ज्ञात व्यानि पद्म पुराणोक्त-
ध्वं पुंड्रमृजुं प्रोक्तं दंडा कारं सुप्रोभनम् कौंकुमं
यस्य भालेत्तु सर्वे भागवतोत्तमः बृहन्मनु स्मृतौऽस्त्वै-
वासुदेवस्य मुक्तशेषं तु कं कुमम् अरुणं तेन कुर्याद्दे-
दंडाकारोर्ध्वं पुंड्रकम् ॥ भविष्यत् पुराणे हरिद्रेना-
रुणे नैव कृष्णभुक्तेन पुंड्रकम् ॥ कृत्वा कर्म सुकवीतत-
द्यानं त्याय कल्पते ऊर्ध्वं पुंड्रं द्विजः कृत्वा रक्तं कं कुमम्
भवम् ॥ हरिनामाक्षर युतं सेवां कुर्याद्द्वे द्विजः ऊर्ध्वं
पुंड्रमृजुमित्यारभ्य सेवां कुर्याद्द्वे रित्यंतेनोक्तम् ॥
तिलकं श्रीमद्वल्लभाचार्यानुयायिनामविधान-
पारिजातोदाहृतवैखानसमूत्रे भस्मनो-
र्ध्वं पुंड्रमुक्तम् तद्यथाभूतिर्भस्मेति ॥ भस्मगृहीत्वाल-
लाटहृदयबाहुकंठेष्वादित्यः सोमोमम इत्यूर्ध्वोग्रमा-
लिखेदिति पुरुषार्थप्रबोधविधानपारिजातोदाहृत-
भरद्वाजवचनम् ॥ वृत्तं वाचतुरस्रं वा विंदुमर्द्धं दुमेव-
वा ॥ ललाटे यादृशं पुंड्रं लिखितं सितभस्मना ॥ तादृशं
भुजयोर्मूर्ध्नि स्तनयोश्चांतरे लिखेदिति प्रथमं श्वेतं च
पीतं च रक्तं विन्दुसमा लिखेत् ललारादिव्युपुंड्रेषु संप्र-
दायानरोधत इति ॥ प्रथमः श्वेतश्च विन्दुः श्रीमन्नि-

वादित्वा चार्यानुयायिनाम् श्रीमद्विष्णुस्यामि संप्रदा
 यानु यायिनाम् ॥ श्रीमद्विष्णु हरि वंशाचार्यानुयायिना
 ञ्च श्वेतोविंदुः श्रीमद्राम प्रसादा चार्यानु यायि नाम
 रक्तः पीतश्च श्रीमद्रामस खेन्द्र निध्या चार्यानुयायि
 नाम भस्म मयो विन्दुर्वैष्णव चारिणां भस्म मयमूर्ध्वपुं
 ड्रं च ॥ याज्ञिकानाम् ॥ श्रीमन्मध्वाचार्य संप्रदायानु
 यायि नां च स्वस्व संप्रदायानु रोधतो ललाटादिपुंड्रे
 शु श्यामादि विन्दुं लिखेत् ॥ येनास्य पित्तरोयाताये
 नयाताः पित्तमहाः ॥ तेनयायात्सतां मार्गं च्छंस्तत्र
 नदोषभागि तिमनुवचनात् ॥ शाखां शिखां च पुंड्रं च
 समयाचार मेव च ॥ पूर्वैराचरितं कुर्यादन्यथा पतितो भ
 वेदिति विधान पारिजातो दाहृत विष्णुस्मृति वचनाच्च
 हेमाद्रि मदन प्रदीप मदन पारि जातकल्पतरु विधान
 पारिजातानूप विलासादि निबंधेषु तिलक विधायका
 निमनु विष्णुशातातप स्मृत्यादि वचनानि दृश्यंते ॥ इदा
 नीं तासु तासु स्मृतिषु तानि तानि वचनानि न दृश्यंते ता
 निकल्पित स्वपक्ष रक्षणाय धूर्तैर्निः सारितानीत्यनुमा
 तव्यम् यतो धर्मभीर्वाऽन्यथा लैखनाद्यक्षमानि बंध -
 काराः कथं तत्तद्वचन मुदाहरं तिस्म द्वात श्री सीताराम
 कृपापात्र सीतारामीय परमहंसपरि ब्राजकहरि हरप्रसा
 द विरचित स्तिलक तत्व भास्कारः समाप्तः ॥ ॥

श्रीगणेशायनमः

सर्वस्वामीनित्यतृप्तः स्वतंत्रः सर्व कारणाम् पञ्च भक्तपराधी
नस्तरामं प्रणामाम्यहम् १ निषादा धिपतिं नत्वा सुग्रीवंच
विभीषणं ॥ कुर्वेवैष्मव तत्त्वस्य भास्करं साधु तं प्रये २ अथ भग
वद्भक्तानां वरिष्ठत्वम् निरूप्यते सौपर्णं कलौ भागवतं नाम
यस्य पुंसः प्रजायते जननी पुत्रिणी तेन पितृणां तु धुरंधरः
३ कलौ भागवतं नाम दुर्लभं नैवलम्ब्यते ब्रह्मरुद्र पदोत्कृष्टं
गुरुणा कथितं मम ४ समीपे तिष्ठते यस्य ह्यंत कालेपि वै-
ष्मवः गच्छते परमं स्थानं यद्यापि ब्रह्महा भवेत् ५ तिष्ठते ग-
च्छत इत्यर्थं स्कांदे सकर्ता सर्वधर्माणां भक्तो यस्तु वक्त्रेण
सकर्ता सर्वपापानां यो न भक्तस्त वाच्युत ७ धर्मो भवत्यधर्मो
पि कृतो भक्तैस्त वाच्युत ॥ पापं भवति धर्मोपि तव भक्तैः
कृतो हरे ८ निः शेषधर्म कर्ता वाप्य भक्तो नरके हरे ॥ सदा ति-
ष्ठति भक्तस्ते ब्रह्महापि विष्णुध्याति ९ निष्कलात्त्वयि भ-
क्तिर्या सैव मुक्तिर्जनार्दन ॥ मुक्ता एव हि भक्तास्ते तव वि-
ष्णोयतो हरे १० नूनं भागवता लोके लोक रक्षा विशारदाः
व्रजंति विष्णु नादित्याहृदि स्थेन महामुने ११ भगवानेव स-
र्वत्र भूतानां कृपया हरिः ॥ रक्षणाय च रत्नैकान् भक्त रूपे-
ण नारद १२ यस्तु विष्णु परो नित्यं दृढ भक्तिर्जितेन्द्रियः स्वगृ-
हेपि वसनयाति तद्दिशोः परमं पदम् १३ अथ मेध सहस्रा-
णां सहस्रं यः करोति वै नासौ तत्फल माप्नोति त्वद्भक्तैर्यद

वाप्यते १४ सर्ववैष्मवाः पूज्यास्वर्गे मर्त्ये रसातले ॥ देवतानां
 मनुष्याणां तथै वीरगणैः १५ ये यथा श्रवणाभावेण पापं लक्ष
 शतानि च ॥ दहन्ते नात्र संदेहो वैष्मवानां महात्मनां १६ ये यथा
 पादरज्जे नैव प्राप्यते जानूबीजलम् ॥ नार्मदं यासुनं वैवर्किं
 पुनः पादयोज्जलं १७ येषां वाक् जलौघेन विनाशं गाजलैर-
 पि ॥ विनातीर्थं सहस्रेण स्नातो भवति मानवः १८ तावद्भूमि-
 तिसंसारो पितरः पिंडतत्पराः ॥ यावत्कुले भक्तियुक्तः सुतो नै-
 व प्रजायते १९ स एव ज्ञानबाल्लोके योगिनां प्रथमो हि सः ॥ स-
 हाकतू नामाहती हरिभक्ति युतो हि यः २० काशीखंडे ध्रुवच-
 रिते न च्यवंते हि यद्भक्ता महात्या प्रलयं पदिसतो व्यु तोरि-
 लेलोके स एव धर्मगोप्यः २१ न तस्माद्भगवद्भक्ताद्भेतव्यं के-
 नचित् क्वचित् नियतापि स भक्ता येन ते स्युः परितापिनः २२
 महाभारते राजधर्मे ॥ ईश्वरं सर्वभूतानां जगत् प्रभवाप्ययं
 भक्तानारायणं देवं दुर्गाय तितरं तिते २३ नारायणमित्य-
 त्रयस्यार्थे द्वितीया नारायणस्य भक्ता इत्यर्थः दुर्गाया दु-
 स्तरविविधदुःखानि विष्णुधर्मात्तरे शयनादुत्थितो यस्तु-
 कीर्तयेन्मधुसूदनं कीर्तनात्तस्य पापानि नाशमायां
 त्यशोयतः २४ यस्याप्यनंते जगतामधीशो भक्तिः परायादव-
 देवदेवे तस्मात्परं नापरमस्ति किंचित् पात्रं त्रिलोके पुरुषप्र-
 वीर २५ हारका महात्म्ये प्रल्हाद वलिसंवादे नित्यं येषा-
 तरुत्याय वैष्मवानां तु कीर्तनं कुर्वन्ति ते भागवताः कृष्ण

तुल्याः कलौवले २६ इतिहास समुच्चये ये भजन्ति जगद्यो-
निं वासुदेवं सनातनम् न तेभ्यो विद्यते तीर्थम् अधिकं राज-
सत्तम २७ यत्र भागवताः स्नानं कुर्वन्ति विमलाशयाः त-
त्तीर्थं अधिकं विद्धि सर्वपाप विषोऽधनम् २८ यत्र रागादि-
रहिता वासुदेवपरायणाः तत्र संनिहितो विष्णुर्नृपते-
नात्र संशयः २९ नगंधैर्न तथा तोयैर्न पुष्पैश्च मनोहरैः
सान्निध्यं कुरुते देवो यत्र संति न वैष्णवाः ३० बलिभि-
श्चोपवासैश्च नृत्यगीतादिभिस्तथा नित्यमाराध्यमा-
नोऽपि तत्र विष्णुर्न तृष्यति ३१ तस्मादेते महाभागा वैष्ण-
वा वीतकल्मषाः पुनन्ति सकलां लोकांस्तत्तीर्थं अधिकं
ततः ३२ तदित्यव्ययं ते इत्यर्थे तेन वैष्णवा एव परं तीर्थं
मिति ये नृणां दुरात्मानः पापाचारताः सदा ॥ तेऽपि यां-
ति परं धाम नारायणपराश्रयाः ३३ लिप्यन्ते न च पापेन वै-
ष्णवा विष्णु तत्पराः पुनन्ति सकलां लोकां सहस्रांशु-
रिवोदितः ३४ जन्मान्तरसहस्रेषु यस्य स्यादुद्धिरीदृशी
दासोऽहं वासुदेवस्य सर्वलोकां समुद्धरेत् ३५ स याति
विष्णुसालोकां पुरुषो नात्र संशयः ॥ किंपुनस्तद्गतप्रा-
णाः पुरुषाः संयतंन्द्रियाः ३६ श्रीभागवते प्रथमस्कन्धे
येषां स्मरणात्पुंसां सदाः शुध्यन्ति वै गृहाः किंपुनर्द-
र्शनस्पर्शपादपौ वासनादिभिः ३७ द्वितीये किरात-
हृणां ध्रुपुलिन्दपुष्कसाक्षाभीरकाकायवनाः खसादयः

अन्येव पप्रोयदुपाश्रयाश्रयात् शुद्धंति तस्मै प्रभविस्सवेनमः
 ३२ तृतीयस्कंधे श्रुतस्य पुंसां सुचिरं श्रमस्य नन्वजसा सूरि
 भिरीडितोऽर्थः तत्तद्गुणानुश्रवणां मुकुंदपादारविंदं हृदयेषु
 येषाम् ३६ न कर्हि विन्मत्सराः शान्तिरूपेनं क्ष्यतिनो निमिषो
 लेदि हेतिः येषामहं प्रिय आत्मा सुतश्च सरवा गुरुः सुहृदो दे
 वमिष्टं ४० चतुर्थेयानिर्वृतिस्तनुभृतां तव पादपद्मध्याना
 द्रवज्जनकथाश्रवणेन वास्यात् ॥ साव्रह्मणि स्वमहिमन्य
 पिनाथमाभूत् किं त्वं तकासि लुलितात् ततां विमानात्
 ४१ स्वधर्मनिष्ठः शतजन्मभिः पुमान्विरं चितामेतिततः प
 रं हि माम् अव्याकृतं भागवतोय वैष्णवं पदं यथाहं विबुधाः
 कलात्यये ४२ पंचमेरुगणौ तत्तपसानयाति न चेज्ययानि
 र्वपणा हृद्वाह न चंदसानै वज्रलाग्नि सूर्यैर्विनामहत्पाद
 रजोभिरेकम् ४३ यथे रजोभिः समसंख्याताः पार्थिवैरिह जं
 तवः तेषां ये केचनेहंते श्रेयो वै मनुजादयः ४४ प्रायो मुमुक्षव
 स्तेषां केचनैव दिजोत्तमाः मुमुक्षूणां सहस्रेषु काश्चिन्मुच्ये
 तसि ध्यति ४५ मुक्तानामपि सिद्धानां नारायणापरायणाः
 मुदुर्लभाः प्रशांतात्माकोटिष्वपि महामुने ४६ नारायणापराः
 सर्वे न कुतश्चन विभ्यति स्वर्गपवर्ग नरकेष्वपि तुल्यार्थद
 र्शिनः ४७ सप्तमेनैषां सति स्तावदुरुक्तमांघ्रिं स्पृशत्यनर्षा
 पगमोयदर्शः महीयसां पादरजोभिरेकः निष्किंचनानो
 न वृणीत यावत् ४८ विप्राद्विषडुणा युतादरविन्दनामया

पादारविन्द विमुरवात् श्वपचंवरिष्ठं मन्येत दर्पितमनो वचने हि
 तार्थप्राणा पुनाति सकलं न तु मूरिमानः ४६ अष्टमे एकांतिनो
 यस्य न किंचनार्थं वांछन्ति ये वै भगवत्पन्नाः ॥ अत्यद्भुतं य
 चरितं सुसंगलं गायन्त आनन्दसमुद्रमगनाः ५० नवमेऽग्रहं भ
 क्तपराधीनो ह्यस्वतंत्र इव द्विजसाधुभिर्ग्रस्तहृदयो भक्तै
 र्भक्तजनप्रियः ५१ नाहमात्मानमाशासेमद्भक्तैः साधुभि
 र्विनाश्रियं चात्यंतिकीं ब्रह्मन्येषां गतिरहं परा ५२ ये दारा
 गारपुत्राहानप्राणान्वितमिमं परमं हित्वा मां प्रारणां पा
 ताः कथं तांस्त्यक्तुमुत्सहे ५३ मयि निर्वद्ध हृदयाः साधवः
 समदर्शिनः वशे कुर्वन्ति मां भक्त्या सत्स्वियः सत्पतियथा ५४
 साधवो हृदये मह्यं साधूनां हृदयं त्वहम् मदयन्ते न जानन्ति
 नाहं तेभ्यो मनागपि ५५ दुष्कारः को नु साधूनां दुस्त्यजो वा
 महात्मनाम्यैः संगृहीतो भगवान्मात्वंतामृष भो हरिः ५६
 यन्नामश्रुतिमात्रेण पुमान्भवति निर्मलः तस्य तीर्थपदः
 किं वा दासानामवशिष्यते ५७ दशमे तथा न ते माधव ताव
 काः क्वचिद्दुष्यन्ति मार्गत्वायि वद्धसौहृदाः त्वया भिगुप्ता विच
 रन्ति निर्भया विनायकानीकपमूर्द्धसुप्रभा ५८ नायं सुखापो भ
 गवान्देहि नां गोपिकासुतः ॥ जानिनां चात्मभूतानां यथा भ
 क्तिमतामिह ५९ साधूनां समचित्तानां सुतरां मत्कृतात्मनां दर्श
 नान्ने भवेद्विधः पुंसोऽशोः सवितुर्यथा ६० न ह्यंमपानितीर्था
 नि न देवामृच्छि लामयाः तेषु नंत्युरुकालेन दर्शनादेव साध्वः

६१ अग्निर्नसूर्यो न च चंद्रतारकान मूर्जलंखंश्चसनोऽथवाङ्म
 नः उपासिताभेद कृतोहरं त्यघं विपश्चितो घ्नंति मुहूर्तसेवया
 ६२ यस्यात्मबुद्धिः कृणापेविधातुके स्वधीः कलत्रादियुभौ मद्
 ज्यधीः यत्तीर्थबुद्धिः सलिलेन कार्हिचिज्जनेष्वभिज्ञेषु स एव
 गोरवरः ६३ तव परिये चरं त्यखिल सत्त्वनिकेततया तउतप
 दाक्रमं त्यविगाणाय्य शिरोनि ऋतेः परिवयसे पशूनि वगि
 राविवुधान पितृंस्त्वयि कृतसौहृदाः खलु पुनंति नये विमु-
 र्वाः ६४ एकादशे भूतानां देव चरितंदुःखाय च सुखाय च सुखा
 ये वहिसाधूनां त्वा दृशामच्युतात्मनाम् ६५ भजंति ये यथा देवा
 न्देवा अपित ये वतान् कृण्वेवं कर्म सचिवाः साधवो दीनवत्स
 लाः ६६ नम एकांतभक्तानां गुणादेषोद्भवा गुणाः साधूनां स-
 मचित्तानां बुद्धेः परमुपेयुषां ६७ यथोपश्रयमाणास्तु भगवंतं वि-
 भावसु मशीतं भयंतमोप्येति साधून् संसेवतस्तथा ६८ नि स-
 ज्योन्मज्जतां धैर्यमनवाब्धौ परमायनम् संतो ब्रह्मविदः शां-
 तानौर्द्वे वाप्युमज्जताम् ६९ अन्नं हि प्राणिनां प्राणा आर्तीनां
 प्राणां त्वहम् धर्मो वित्तं नृणां प्रेत्य संतोऽर्वाग्विभ्यतोऽरामम्
 ७० संतो दिशंति वक्षूं विवहिरकः समुत्थितः देवतावां धवः संतः
 संत आत्मा ह मेव च ७१ न किंचित्साधवो धीरा भक्तास्ते कांतिनो
 मम वां हं तपि मया दत्तं कैवल्यमपुनर्भवम् ७२ द्वादशे चानस्य
 दुत्तमिदं मन्ये महतामच्युतात्मनाम् अज्ञेषु ताप तप्तेषु भूते
 युयदनु ग्रहः ७३ श्रवणादृशना दापि महापातकिनो ।-

ऽपि वः शूद्रानं त्यज आपि किं मुसं भाषणादिभिः ॥ ७४ ॥ ना-
 रदीये श्रीवामदेव रुक्मांगद संवादे श्वपचापि मही पाल वि-
 स्मार्भक्तो द्विजाधिकः ॥ विष्णुभक्तिविहीनो यो यतिश्च श्वपचा-
 धिकः ॥ ७५ ॥ स्कांदे रेवार्खंडे श्रीब्रह्माक्षौ द्वादशमहेश्वरो ब्रह्मा परं
 ब्रह्मतदेव हि श्वपचापि भवत्येव यदा तुष्टोसि केशव ॥ ७६ ॥
 यदा तुष्टोसि तदैव श्वपचो पीन्द्रा दिर्भवति तत्र परं ब्रह्मे-
 ति मुक्तस्तन् मयो वेत्यर्थः ॥ ७७ ॥ काशीखण्डे ब्राह्मणाः क्ष-
 त्रियो वैश्यः शूद्रो वा यदि वेतरः ॥ विष्णुभक्तिं समायुक्तो
 ज्ञेयः सर्वोत्तमोत्तमः ॥ ७८ ॥ इतिहास समुच्चये ॥ शूद्रं वाम-
 गवद्भक्तं निषादं श्वपचं तथा ॥ वीक्षते जाति सामान्यात् स
 याति नरकं ध्रुवम् ॥ ७९ ॥ तत्रैव भगवद्भक्तम् ॥ न मे प्रिय
 श्वतुर्वेदी मद्भक्तः श्वपचः प्रियः तस्मै देयं ततो ग्राह्यं सर्वै-
 पूज्यो यथा ह्यहम् ॥ ८० ॥ दारका माहात्म्ये ॥ प्रह्लादव-
 लिसंवादे ॥ संकीर्णो नयः पूताये भक्ता मधुसूदने ॥
 स्लेच्छ तुल्याः कुलीनास्ते येन भक्ता जनार्दने ॥ ८१ ॥
 आदि पुराणे ॥ नाम युक्तां जनाः के विज्जात्यं तरस-
 मन्विताः ॥ कुर्वन्ति मे यथा प्रीतिं न तथा वेद पारगाः
 ॥ ८२ ॥ पाद्ये ॥ माघ माहात्म्ये ॥ श्वपाक मित्रने क्षे-
 तलो के विप्रम वैष्णवम् ॥ वैष्णवो वर्णो ब्राह्मणोऽपि पुन-
 र्ति भुवन त्रयम् ॥ ८३ ॥ न शूद्रा भगवद्भक्ता स्ते तु भागव-
 ता मताः सर्व वर्णेषु ते शूद्रायेन भक्ता जनार्दने ॥ ब्रह्मांडपुराणे

दर्शनस्पर्शना लापसहवासादिभिः क्षरात्तभक्ताः
 पुनन्ति कृष्णस्य सख्यात् पितृपुष्कसम् ॥२५॥
 इति श्री सीतायाम् कृष्णपात्र सीता रामीय परमहं-
 सपारिब्राजक हरिहरप्रसाद विरचितो वै-

भव तत्त्वभाषाः

समाप्तः



